

עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ

בְּאֵרֵי הַבְּסֵמָה

מנהגי זרמזי הארז"ל לזמן שמחתנו

בלשון קדשם של גאון עוזנו מהרח"ו זיע"א
ועוד מגורי האר"י הקדוש זיע"א ותלמידיהם.
באופן השווה לכל נפש, גם למי שאין לו עסק בנסתרות.

ובאיזהו מקומן נוספו הארז"ת והערות בשם
בדרך ארזי
לבאר ולהרחיב העניינים.

ונלוח אליו

קונטרס מנהגי ק"ק בית-אל יבב"ץ
שנלקטו מהקדמות הספה"ק דברי שלום

לקטתי חיברתי וערכתי בחמלת ה' עלי ובזכות הרבים
הצב"י ארזי בלאאמו"ד ד' אפרים משה וזאהל זללה"ה
מהדורה רביעית מתוקנת ומורחבת
ערב חג הסוכות מאשפ"ת ידים אביון לפ"ק

מהדורת קליין

היות והושקעו בקונטרס זה עמל ויגיעה,
אדם אוסר את שלו, וחל איסור לעשות
שימוש בחומר זה או בחלקים ממנו ללא
אישור בכתב מהמכון והמחבר

©

כל הזכויות עפ"י דין תורה ולהבדיל עפ"י
החוק הבינלאומי שמורות
לרב אריה וואהל ולמכון 'קרני רא"ם'

כיון שאי אפשר לבר בלא תבן ושגיאות
מי יבין, הארות והערות תתקבלנה בברכה
בטלפון:

+972-52-713-7920

או בכתובת מייל:

sedilkov@gmail.com

עיצוב ועימוד:

י. צ. סטאדיק

+972 50 41 55 401

תוכן הענינים

א	פרק א / קניית ארבעת המינים וצרכי החג
ב	פרק ב / בניית הסוכה
ג	פרק ג / נתינת צדקה וטבילת מקוה בערב החג
ה	פרק ד / מעלת חג הסוכות ומצוותיו ושמחת תורה
ז	פרק ה / ישיבת הסוכה
י	פרק ו / ושמחת בחגך
יג	פרק ז / ארבעת המינים ואיגוד הלולב
כא	פרק ח / זמן ומקום נטילת הלולב
כג	פרק ט / אחיזת הלולב
כד	פרק י / הנענועים
כו	פרק יא / ענייני הלל
כז	פרק יב / ההקפות וההושענות
כח	פרק יג / תפילות החג
לג	פרק יד / ליל הושענא רבא
לה	פרק טו / ענין התשובה ביום הושענא רבא
לז	פרק טז / תפילת הושענא רבה
לח	פרק טו"ב / חבטת הערבה
לט	פרק ח"י / ערב שמחת תורה
לט	פרק יט / שמיני עצרת ושמחת תורה
מב	פרק כ / תפילת גשם
מג	פרק כא / הקפות שניות
מד	פרק כב / אסרו חג
מו	דרושי ורמזי החג
נו	מנהגי ק"ק בית-אל יכב"ץ

בן יכבד אב

לעילוי נשמת

אדוני אבי מורי ורבי, איש תם וישר, השכים והעריב לבתי כנסיות ובתי מדרשות, קידם ליבם של ישראל לאביהם שבשמים ורבים השיב מעוזן, עמד בראש בית הכנסת וביהמ"ד 'שערי משה' למעלה מיוכל שנים.

מו"ה

ר' אפרים משה ב"ר אנדרהם זללה"ה

נלב"ע ביום השבת קודש ח' במרחשוון ה'תשס"ח

ולעילוי נשמת הוריו

הר"ר אנדרהם במו"ה רבי אריה לייב ז"ל

נלב"ע א' בכסלו ה'תשמ"ג

מדת רעכל בת הרה"צ רבי בנימין אליעזר ע"ה

נלב"ע כ"ה בטבת ה'תשנ"ב

חייב אדם בכבוד חמיו

לעילוי נשמת

מורי חמי, הרביץ תורה לרבים רבות בשנים, השכים והעריב לבתי כנסיות ובתי מדרשות, התגבר על ייסוריו מתוך שמחה.

מו"ה ר' נחום בן הגה"צ ר' מרדכי ז"ל

נלב"ע י"ז במנחם אב תשע"ח

ולעילוי נשמת בתו שנסתלקה בדמי ימיה

הנערה שושנה רייזל ב"ר נחום ע"ה

נלב"ע כ"ה בטבת ה'תשנ"ז

תהי נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצחו ע"י המחבר

ונתתי להם בנותי ונחומותי יד ושם

הרי זה בכי ויתן לעילוי נשמות
מו"ה ר' יוסף זונדל ב"ר ברוך ז"ל קליין
נלב"ע תשעה באב תשנ"ה

וזגתו

מרת בלומא בת מו"ה ר' שמואל ע"ה
נלב"ע בתוך ימי השלושים של בעלה א' דר"ה אלול תשנ"ה

מו"ה ר' יעקב נחמ'ה בן מו"ה ר' חיים צבי
יאקאבוזיטש ז"ל
נלב"ע כ"ג במרחשוון תשס"ב

מו"ה ר' פריץ בן מו"ה ר' צבי ז"ל
נלב"ע ב' בכסלו תשע"ג

וזגתו

מרת אסתר בריינדל בת מו"ה ר' אהרן צבי ע"ה
נלב"ע י"ד אדר תשס"ד

תהי נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצחו ע"י ידידי היקר מוקיר ורחים רבנן, קובע עיתים לתורה באזרח רענן,
עושה ומעשה במעשי הצדקה, ביראי ה' וחושבי שמו נשמתו דבוקה.

הנגיד הנכבד והמפואר

כמוהו"ר דוד יהודה קליין שליט"א

אב"י בעיה"ת ברוקלין ניו-יארק יע"א

שנקדאה המהדורה על שמו

יהו ה' אלקיו עמו ובכל אשר יפנה יצליח

ברו"ג אבי"ד

בעזהש"ת

לזכר עולם יהיה צדיק

ולעילוי נשמת הרב הצדיק הקדוש האלקי צדיק יסוד עולם
איש הפלא, העושה פלא, אור בהיר בשחקים
לו נתכנו דרכי"ם ושמעו הולך בכל המדינות

הרה"ק רבי **מרדכי** בהרה"ק

רבי **ישכר בער** זעוקללה"ה

מנאדווארנא

יומא דהילולא ביום ראשון דחג הסוכות

ולעילוי נשמת רבן ואוהבן של ישראל ציס"ע קדוש ואמר לו
העומד ליש"ע עמו בחיי ולבתר חיי
והרבה נשעו בזכותו ועל ציון קדשו להפקד בדבר ישועה ורחמים
הרה"ק רבי **ישעיה ב"ר משה**

זעוקללה"ה **מקערעסטור**

הונצחו ע"י ידידי היקר איש אשר רוח בו הנגיד הנכבד

כמוהר"ר **דוד יהודה קליין** שליט"א

אב"י בעיה"ת ברוקלין ניו-יארק יע"א

זכותם תגן עליו ועל כל הנלויים אליו ועל כל ישראל
להיפקד בכל הצטרכויותיהם ברו"ג אבי"ר

"הגיד להם כי מגיית האר"י רדה הדבש"

הקדמה זעירא

יתברך המאצי"ל וישתבח הבור"א, אדון היצורי"ם יחיד העוש"ה, אשר דעת נתן יחדיו, שאלקט דברים יאים בקונטרס זה המוגש בפניכם, מעט הכמות ורב האיכות ובו כל המנהגים השייכים לחג הסוכות ומצוותיו, וכן דרושים ורמזים על דרך פשט רמז ודרוש, בלשון קדשם של הספרים המכונים כתבי האר"י ז"ל.

וכל המכיר מעט בכתבים יודע, שהם פזורים בכמה ספרים זעיר פה וזעיר שם, במקום אחד מאריך ובשני מקצר, וכן הלשונות לעיתים נהירים בפשטותם ולעיתים קשים. וכיון שרבו כמו רבו, אמרתי אסרק"ה להם ואקבצ"ם, ואזרעם בשדי כי פדיתים והיו לאחדים בידי, דבר דבור על אופניו, על פי סדרי הזמנים מערב החג ועד צאתו. ועל מנת שירויץ הקורא בו, עורבו לעיתים לשונות מכמה ספרים בסעיף אחד בציון מקור הדברים, כאשר תחזינה עיניכם מישרים.

והמחובר לטהור, למען לא יחסר המזג, הוספתי גם מנהגי ק"ק בית-אל יכב"ץ כפי שנהג רבינו הקדוש הרש"ש זיע"א ותלמידיו הקדושים הבאים אחריו, שהם משלימים למנהגי האריז"ל. וגם הם נסדרו מחדש, על פי סדרי הזמנים של החג מבואו ועד צאתו.

עיקר המטרה בליקוט זה הוא עבור כל חד וחד מבני עמנו, ובפרט מי שאין לו עסק בנסתרות, אך חפץ לדעת מקור ויסוד דברי האר"י הקדוש ולנהוג כדרכו. ולכן, לא הובאו בו הכוונות, אלא המנהגים בלבד ומי שחפץ לדעת הכוונה בזה, יראה כל דבר במקומו. ומכלל הן אתה שומע לאו, על האי דאמרי אינשי על כל מיני מנהגים שהם מנהג האר"י, ולא היא. ולעומתם ישנם מנהגים אשר יסודותם מפיו, וישראל לא ידע ועמי לא התבונן, ועתה בעזהשי"ת יהיו הדברים מחוורים לפניהם.

והגם שלכתחילה לא נועד קונטרס זה למי שלבו רד עם א-ל לטבול במימי הדעת וגנוי נסתרות בסוד ה' ליראיו, שהרי בעת עסקו בכוונות והייחודים כבר רוב ככל המנהגים אשר יעשה אותם האר"י החי פרושים לפניו כשמלה עלי ספר וסידור. ברם, כאמור חלק מהמנהגים פזורים בכמה מקומות, ולכן גם העוסקים בקבלה תהיה להם תועלת מרובה מסידור הדברים על מתכונתם, ובפרט ממנהגי ק"ק בית-אל שגם הם נסדרו מחדש על פי סדר הזמנים.

אמנם, יש מי שיאמר כי נודע ביהודה דבר האלקים, ובישראל קדוש שמו של האריז"ל, ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון, כך שרובי הדברים שהובאו כאן כבר נתקבלו ברוב ככל תפוצות ישראל לנהוג על פיהם בחג הסוכות, אם מכיון שאתנהו בשולחן ערוך ונושאי כליו [ועוד קודם לכן בדברי חז"ל והראשונים], ואם כיון שנפתחו מעיינות החכמה, וחדרו כמה ממנהגי האריז"ל לכלל בית ישראל.

ומעין זה ישאל השואל, שהרבה מן הדברים הלא המה מפורשים בדברי חז"ל בגמרא ובזוהר הקדוש ותקונים, ומה לן יהלוך לצטטם דייקא מכתבי האר"י וגוריו.

ואני הקטן אענה אבתרי במליצת הפסוק 'אר"תי מור"י עם בשמי'; דזו היא מטרת קונטרס זעיר זה, להביא דייקא את מנהגי האריז"ל, גם מה שאין יסוד הדברים ממנו זיע"א רק כן נהג, ואפילו בדברים שהם מדינא דגמרא, או מפורשים בזה"ק ובתקונים. ולכן הובאו הדברים דייקא מתוך כתבי האריז"ל ככתבם וכלשונם, וגם מה שהלשון מעין זה הוא בחז"ל או בפוסקים, צוינו מראי המקומות רק לדבריו ז"ל, ולכתבי התלמידים וממשיכי דרכם. רק באיזהו מקומן הובא בסעיפים או בהערות המקור מדברי חז"ל, הכל לפי הענין.

כמו כן, באיזהו מקומן נוספה תוספת ביאור לדברים או הרחבה קלה, וכן לעיתים מקור הדברים מחז"ל מה שהיה נראה לענ"ד, ותפילתי לא-ל עליון שלא שגיתי [ולא אשגה] ברואה.

כבר איתא בתנחומא (האזינו ה) דאדם שמסיים ספרו, חותם שם את שמו, ומכאן למדו הקדמונים שירמוזו שמו בספריו, וכן נהגתי גם אני. והגם שאינו אלא לקוט בעלמא, ולא מן דילי. ואפילו המערכות וההערות 'בדרך ארי' רובן ככולן על יסוד דברי אחרים, וכמעט דלית מן דילי ביה ממשא. עם כל זה כיון ששמי בקרבו דאותיות שמי הן האר"י, וכן הם ראשי תיבות א'לול ר'אש השנה י'ום הכפורים ה'ושענא רבה, שכידוע בכתבי רבינו שזמן שמחתנו חותם גם את כל עבודת ימי אלול ותשרי. שמות הקונטרס וההערות המה לשון הפסוקים; חד בתהלים (י ט), וחד מושאל ממשלי (כו יג).

כאן המקום עמי לברך ולהוקיר לידיו"נ רב אח"א ורב חסידא, האברך כפשוטו וכמדרשו, ארי יושב במסתרים, וח"ן המקום עליו בסוד ה' ליראיו, הרה"ג רבי אברהם חיים אופפמאן שליט"א הוא הגבר הוקם עול להגות רעיון קונטרס זה, וביקשני להיכנס אל המלאכה ללקט ולערוך הדברים, ותיתי לו גם על סיועו והארותיו"ו המחכימות.

ואזכיר לטובה את הכולל דממלכת התורה 'עוז והדר' בתוככי עיה"ת בית שמש יצ"ו, ומכון וישיבת 'אור לישרים', בצילם חימדתי וישבתי לעסוק בתורה ולחדש בה, וחלק מקונטרס זה נכתב ביני עמודי.

כן אודה מקרב לבי לאמי מורתני, אוד מוצל מאש, מרת חנה רחל ברינדל תחי', שגידלתני על במתי התורה בצוותא חדא עם אבי מורי זללה"ה, ועד עתה מסייעת בידי שאוכל לגרום ביני עמודי ולהמנות על יושבי ביהמ"ד, עוד תנוב בשיבה ותזכה לאריכות ימים ושנים עד ביאת ינון אכ"ר.

והברכה אחת היא לנו"ב מנב"ת מרת פיגא רחל תחי' בת הרה"ג ר' נחום אפל זלה"ה, העומדת לימיני בכל זמן ועידן במסי"נ כדי שאוכל להגות בתורה הקדושה, ועודדה ותמכה שיצא קונטרס זה כמתכונתו לשמחת לב כל מבקשי ה'. ברך ה' חילה ברו"ג.

ויה"ר שיתקבלו הדברים לרצון לפני אדון כל ולפני בניו, ועוד בהאי שתא נזכה שיקים לנו השי"ת את סוכת דוד הנופלת ונוכל לזמר בפועל מאמר דוד מלכא משיחא (תהלים קכב א) "שמחתי באומרים לי בית ה' נלך" בביאגוא"צ בב"א.

ובזה אשים קנצי למילי

הצב"י ארי' במוהרא"מ זללה"ה וואהל
ערכ חג הסוכות שפ"ת לא ידעתי לפ"ק

הקדמה למהדורא רביעית

הפעם אודה את ה', ואחלה פניו שיזכני ויעמידני גם להבא, באשר כיהודה ועוד לקרא זכיתי להדפיס אידרא בתוספת מרובה ותיקונים, קונטרס נכבד זה מעט הכמות ורב האיכות שנתקבל בשנה שעברה בחיבה בתוך אמוני עם סגולה, ונדפס בשלוש מהדורות.

ותהילה לא-ל חיי שיזכני החונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה ברוב רחמיו וחסדיו, להוציא לאור במשך השנה שעברה בדומה לו קונטרס 'האי"ר הנר' ליומי דחנוכה, וקונטרס 'היתה אורה' לפורים, אשר גם המה נתבדרו בביה מדרשא ונשארו חן בעיני כל רואיהם, הן הללו שאין להם עסק בנסתרות, שרבים מהם טעמו לראשונה מדבש האר"י במה שהוא שווה לכל נפש. והן אנשי אמת יודעי ח"ן שהיו להם למראה עינים הני מיליה, שכולם באו נקבצו לאכסניה אחת, וכן 'מצאו ח"ן במדבר' מהבירורים שנתבררו בדברי האריז"ל בשולי הדף ובהערות, ושאר ההוספות, כה יעזרני השי"ת גם להבא, להוציא מתוק מעז על שבת קודש ושאר ימים טובים וכל ימות השנה, אכי"ר.

וכאן המקום לברך לכל הצורבים, רבנן ותלמידיהון בארה"ק ובחו"ל, שהאירו עיני בהארותיה"ם והערותיהם למהדורות הקודמות, לתקן את הראוי לשמחת לב כל מבקשי ה', יתברכו ממעון הברכות ויזכו להמשיך ולישב בצל סוכת ה' ולהגות בתורה הקדושה מתוך שמחת הלב ורוב כל.

ועתה אברך ולי נאה לברך, את כב' מעלת ידיד נפשי היקר, משכים ומעריב לבתי כנסיות, איש עמל המתפרנס מיגיע כפיו, ומחייב אברכים וצורבי רבנן ברוב חשקו ויגיעתו בתורה ועבודת השי"ת, בתפילה זכה ותמימה וקיום כל דבר מצוה בחמימות הלב וריבוי הדעת, מו"ה ר' דוד יהודה קליין שליט"א אב"י בעיה"ת וויליאמסבורג ברוקלין ניו יארק, אשר נהג בי טובת עין ויצפנני בסוכו, ונטל על עצמו כל הוצאות הדפוס של קונטרס זה, וכן לחלקו ביעקב ולהפיצו בישראל, ויעש דוד שם, שתקרא מהדורה זו על שמו "מהדורת קליין". ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה להתברך בכל מילי דמיטב, ויהי בשלם סוכו, ויפרוש עליו ה' סוכת שלומו, ויקים וירומם סוכת דוד, להצליח בכל מעבדיו, והיה הוא שלום וביתו שלום וכל אשר לו שלום אכי"ר.

ויהא רעוא שנזכה כולנו כאחד שיכסנו ה' יתברך בצל ידו, לישב עוד בהאי שתא בסוכת עורו של לזיתן ונראה בהתגלות כבוד שמים עלינו ונעלה לבית המקדש ברנה בשמחת עולם על ראשינו במהרה בימינו אמן.

פרק א

קניית ארבעת המינים וצרכי החג

א. בענין קניית הדברים של מצוה, כגון לולב ואתרוג וכדומה להם, ראיתי למורי [האר"י] זללה"ה שהיה נותן למוכרים כל מה ששאלו ממנו בפעם הראשונה, ולא היה מסרב עמהם על השער^א. ולפעמים היה מניח לפנייהם הכיס עם המעות, והיה אומר להם שיקחו מה שירצו. ואמר לי שאין לסרב על שער שכירות המצוות (טעמי המנוות פרשת ראה, ומע"ז נשער המנוות פרשת עקב^ב).

בל מזונותיו של אדם קצובין מראש השנה ועד ראש השנה חוץ מן הוצאות שבת ויום טוב (צ"ה טו.), והמכבד יום טוב מזונותיו כפולים^ג (ליקוטי הש"ס צ"ה). ויקנה כל הצריך ליום טוב ולא יחוש על הוצאתו, כי כל אשר יוציא עליו יכפלו לו מן השמים (משנת חסידים מס' ניסן פ"ג מ"ג). [ע"י עוד בענין זה לקמן פרק ו' ושמחת בחגך' אות א].

בדרך ארי

א. כלומר על המחיר. ובכמה דפוסים הגירסא 'על השאר', ומסתבר שהוא טעות סופר. אך אם נקיים הגירסא, יתכן שהכונה שלא היה מבקש העודף כאשר שילם במטבעות גדולים יותר מהמחיר שקצבו לו.

ב. זה הלשון בשער המצוות: "כשהיה קונה איזה מצוה כגון תפלין או אתרוג לא היה מקפיד לדעת כמה יתן במצוה ההיא אלא היה פורע כל מה שהיו שואלים לו בפעם ראשונה, והיה אומר למוכר הרי המעות לפניך קח כל מה שתרצה".

ג. נראה שכך ביאר רבינו את המשך דברי הגמרא שם: 'ואם הוסיף, מוסיפין לו', היינו שכופלים לו, ולא כפשטות דברי רש"י שממציאין לו אותו הסך שהוציא. ואולי אפשר לדחוק שכן הוא הפשט ברדב"ז (הובא בשיטמ"ק שם) שכתב: 'ואם מוסיף מוסיפין לו ריוח כנגדו'.

פרק ב בניית הסוכה

א. מיד אחר יום הכפורים, ישתדל בעשיות הסוכה, ויעשנה במקום נקי וטהור, ויזהר מדברים הפוסלים אותה כמו שאמרו רבותינו ז"ל (פרי עץ חיים שער חג הסוכות פ"ג).

ב. מי שעושה סוכה, הקדוש ברוך הוא יסכך ויגין עליו מכל מלאכי חבלה ומקטרגים כאשר יצא מזה העולם (שערי קדושה ח"ג שער ג).

ג. אמרו רבותינו ז"ל (סוכה ג) צל סוכה בעיניו, ולא צל דפנות וכו'. לכך צריך לעשות הדפנות קודם לסכך^ה (פרי עץ חיים שער חג הסוכות פ"ג).

ד. צריך דפנות [ש]מגיעות לסכך של מעלה (עמק המלך שער יג פמ"ה).

ה. צריך שיעשה הסוכה, באופן שיראו הכוכבים מתוכה, כי הכוכבים הם ניצוצי החסדים, שדומה לכוכבים (פרי עץ חיים שער חג הסוכות פ"ד). וזהו סוד מצות הסוכה, כי הסכך שבה הוא סוד המסך... ולכן צריך שלא יהיה כל כך מעובה, וצריך שיתראו מתוכה הכוכבים והמזלות, והם בחינת האורות העליונות, שבהכרח מאירים ועוברים ניצוצותיהם למטה (שער ההקדמות מז:).

ו. כמו שישראל כל מה שעושים למטה מעוררים כנגדו אותו המעשה לעילא בספירות, ועל ידם ממשיכים עליהם אותה הקדושה ושורה עליהם. וזהו במעשה בלבד שעושים ישראל מתעורר שורשם ומקורם למעלה. מכל שכן מי שכוון לאותה הכוונה השייכת לאותו מעשה כמו

בדרך ארי

ד. אריכות הכונה בזה הובאה בסידורי האריז"ל יעווי"ש.

ה. ולא שיניח הסכך כאשר דפנות הסוכה אינן עומדות בשלימות בתכלית הכשרות.

וכו', בעשיית סוכה וברכת לולב, כנזכר הכל בספר כוונות. אז בוודאי בלי ספק ממשיכים באותו המעשה אורות עליונים ושפע וברכה בעולם (יין המשומר ד"ה שמאן).

ז. לתקן עוון הקרי מועיל הזיעה אשר יזיע בעשיית המצוות כגון מצה של מצוה, וגשיאות הארון בכתף לקבור המת, והדומה להם [כגון בנין הסוכה] (משנת חסידים מס' המשנה פ"י מי"ה).

ח. יתקן הסוכה בשולחן מסודר בארבע רגלים, ומיטה לשכוב בה. וישים שולחן בדרום, מגורה בצפון, והמיטה ראשה למזרח, ורגליה למערב (פרי עץ חיים שער חג הסוכות סוף פ"ג).

ט. תקשט הסוכה בכלים נאים בכל מה דאפשר (סידור הארז"ל 'קול יעקב' להרה"ק רבי קאפיל).

פרק ג

נתינת צדקה ומבילת מקוה בערב החג

א. ביום הרביעי [מיום הכפורים] שהוא ערב סוכות, יש להרבות בצדקה (פרי עץ חיים שער חג הסוכות סוף פ"ג). הרב חיים וויטאל ז"ל היה נותן בערב סוכות הקופה לעניים, ואמר שאז מועיל הצדקה מאוד, מפני שאז רחל הנקראת צדק, עולה במקום הצדקה (שם פ"ד בהגהת הר"י נמת).

ב. מה טוב ומה נעים שבכל ערב יום טוב ירחוץ רגליו במים חמין (ספר הכוונות הישן יעסניץ מפ"ג דף טו.). היו מביאים לפניו [לפני הארז"ל] עריבת [-קערת] מים חמין, ורוחץ בהם תחילה פניו, ואחר כך ידיו, והיה מנגב אותם במטפחת, ואחר כך רוחץ רגליו במים חמין הנזכרים ומנגב אותם (שער הכוונות דרושי סדר שנת דרוש א' ענין קבלת שנת).

ג. אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ר"ה ע"ז): חייב אדם לטהר עצמו ברגל. פירוש, כי בכל ערב יום טוב צריך לטבול (פרי עץ חיים שער מקראי קודש פ"ג). ואמנם שינו את לשונם באומרים 'ברגל' ולא 'ביום טוב', לרמז כי צריך לטבול פעם אחת להפשיט מעל נפשו בגדי קליפת החול, ויטבול טבילה שניה ויכוין להמשיך עליו קדושת הרגל (שער הכוונות סוף דרושי ראש חדש).

ד. וכשתעלה מהטבילה אל תנגב עצמך במטפחת (שער הכוונות דרושי סדר

בדרך ארי

ו. ועוד כתב שם: "ותכוין לשם הוי"ה ואהי"ה מלאים ביודין [כזה: יו"ד ה"י וי"ו ה"י, אל"ף ה"י יו"ד ה"י], שהם גימטריא רג"ל. וגם כוונת הטבילה הוא, כי המקוה היא אהי"ה דההי"ן [כזה: אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה], גימטריא מקוה".

ז. כלומר הרמז בתיבת 'רגל' הוא על שתי הטבילות הללו שהשמות שמכוונים בהן (כדלעיל בהערה הקודמת) הם בגימטריא 'רגל'.

ובשער הכוונות (דרושי סדר שבת דרוש א ענין קבלת שבת) כתב בענין רחיצת הרגלים בערב שבת עוד רמז בענין זה וז"ל: "והטעם הוא כי השכינה בימי החול רגליה יורדות מות' (משלי ה ה), ועתה רוחצת רגליה מאותו הטינופת שנדבק שם ועולים רגליה וכו', בסוד רחצתי את רגלי איככה אטנפם' (שיה"ש ה ג)".

ובעמק המלך (ספר תקוני שבת פ"א) ביאר הדבר בהרחבה: "אמרו רבותינו ז"ל, חייב אדם לטהר עצמו ברגל. לבער ולכרות סטרא אחרא, אשר סודו מרומז בפסוק (ישעיהו לב כ) 'משלחי רגל השור והחמור', שהם כח עשו וישמעאל עם קליפותיהם למעלה וכו', וצריך לגרש ממנו כחות הטומאה, ולשלוח אותן ממנו, שנאמר 'משלחי רגל השור והחמור', שיהיה כל אדם בכלל אותם המשלחים מהם כחות הטומאה, ואז יקוים בו מה שנאמר (תהילים סו ו) 'בנהר יעברו ברגל', להיות מוכן למועדי רגל, ולכן ברגל צריך לטהר עצמו".

ח. ובפרי עץ חיים (שער השבת פ"ד) כתב דבע"ק צריך לטבול שלוש פעמים, הראשונה להסיר הטומאה ואחריה שתי הטבילות הנזכרות.

שנת דרוש א ענין כוונת הטעילה). וכשהיה עולה מורי ז"ל מן הטבילה, לא היה מנגב עצמו במטפחת וכיוצא^א (פרי עץ חיים שער השנת פ"ד).

פרק ד

מעלת חג הסוכות ומצוותיו ושמחת תורה

א. דע כי 'גוג ומגוג' עולה בגימטריא שבעים, כנגד כל השבעים אומות. כי אזי 'ימלוך גוג ומגוג על כל ע' אומות, וכולם יבואו יחד על ישראל. וכשיגאלו ישראל מידם, אז יהיה הושענא רבא^ב וכו'. וכן ענין שבעת ימי החג נגד שבעים שרים [של האומות], ובכל יום ניצולים מיד שר אחד שהוא כולל עשרה, וגולים ליד שר אחר. וכן בכל יום ויום ניצולים מיד זה ונופלים ליד אחר. [וב]יום השביעי ניצולו מיד כולם, ולכן הוא יום הושענא רבא (ספר הלכות יחזקאל לת, לקוטי תורה פ' שמות ד"ה ענין גוג, פרי עץ חיים שער הלולב פ"ה).

בדרך ארי

ב. והטעם כתבו שם: "כי מימי שבת צריך הגוף שישאב אותם". והלשון בפרי עץ חיים: "וראו הגוף לשאוב אותן". ועל פי דבריהם נראה, דכן הדבר בערב יום טוב, שהטבילה השנית היא להמשיך קדושת הרגל וממילא המים הם מים של קדושת החג וראוי לגוף לשואבם כנלענ"ד (ועיין עוד בנידו"ד בכף החיים (סופר) סי' ר"ס ס"ק ח).

ג. כשיתקיים הפסוק בנביא שם (יחזקאל לח יח): "והיה ביום ההוא, ביום בוא גוג על אדמת ישראל". ובזה נתן רבינו טעם נאה אמאי מפטירין פרק זה המדבר מענין מלחמת גוג ומגוג, בהפטרת שבת חול המועד סוכות.

ד. ועוד איתא שם: "כי עתה שנגאלו מיד בכל, גלו למדי, ואחרי כן ליון, ואחר כך לאדום, ואחרי כן תהיה גאולה בהחלט". ובפרי עץ חיים (שער הלולב פ"ה) הגירסא: "כי עתה שנגאלו ממדי ויון, גלו לאדום".

ב. ולכן היו מקריבין שבעים פרים בחג, נגד שבעים שרים דאומות העולם², וכן היה ניסוך המים כנגדם, לפי שהם [-אומות העולם] נמשלו למים³ (ס). [ועיין עוד בענין זה בפרק דרושי ורמזי החג].

ג. ולכן לולב עולה בגימטריא ס"ה כמנין חיים, וד' אותיותיו הרי ע"ב. וכן הדם עם ג' אותיותיו עולה ע"ב. נגד שבעים שרים השולטים בחג, שהם נאחזים בבית דין העליון, שהם שבעים דיינים ושני סופרים, אחד כותב זכות, ואחד חובה (ס).

ד. מצות סוכה גדולה קדושתה, עד כי עצי סוכה אסורים בהנאה (פרי עץ חיים שער חג הסוכות פ"ד צהגהט ה"י נמח).

ה. דע כי ארבעה מצוות עשה צריך האדם לקיים בכל יום, שהם ענין זכירה. והם ארבעה זכירות הכתובים בתורה, שתלויים בזכירת הלב... זכירה השניה; 'זכור את אשר עשה לך עמלק' (דברים כה ז), וגם זה מצות עשה. וארבע זכירות אלו הם כנגד ארבעה ימים טובים שיש בשנה... זכירת עמלק כנגד חג הסוכות כנודע, כמו שאמרו חכמינו ז"ל (ספרי כי תצא לו, פרקי דר"א פמ"ד), שעמלק היה מונב והורג 'כל הנחשלים אחרך' (דברים כה יט), אותם שלא היו ענני כבוד מקבלין⁴ וענני כבוד כנגד הסוכות⁵ (שער הכוונות דרושי תפילת השחר דרוש א צכונת וצנו צמרת, פרי עץ חיים שער קריאת שמע פ"ג, ספר הכוונות הישן יעסנין תפ"ג דף ל. שער התפילה מכת"י דף ט:).

בדרך ארי

יב. זה אינו בפרי עץ חיים.

יג. כן מצינו במדרש אגדה (פ' נח ח יא): "ישראל עתידים לשוב מן הגלות לארצם מפני עול הגוים שנמשלו למים, שנאמר (ישעיה יז יב); 'הוי המון עמים רבים כהמות ימים יהמיון'".

יד. בפרי עץ חיים: "שלא היה עמלק מכה בישראל, אלא אותן שאין עננים קולטין".

טו. כן דעת רבי אליעזר בגמרא (סוכה יא:): "תניא 'כי בסכות הושבתי את בני ישראל' ענני כבוד".

ו. מה שצריך לברר לצורך עליות העולמות לצורך נשמות, גם כן אנו עושין על ידינו בכח מעשה ידינו, שהם התפילות וכו' וסוכה ולולב וזולתם (טעמי המנוט פרשת צהר).

ז. אחר יום הכיפורים בא חג האסיף לאסוף את הנשמה הנקרא אשתו, ואז נקרא חג שמחתנו שמחת חתן וכלה, ואז זמן הנשואין ותקרא בעל נשמה שליט עליה. וגם היא ברצונה תרצה והיתה לך לאשה, וזה ביום שמחת תורה כי אז השם יתברך חתן ישראל הנקראים כלה כגודע.

גם האדם שואב נשמתו, כמו שאמרו ז"ל (ירושלמי סוכה פ"ה ה"א) למה נקרא שמחת בית השואבה שאז היו שואבין רוח הקודש. ירמוז אל ענין הנשמה, כי זולתה לא ישיג האדם רוח הקודש. והם השבעה ימי חופה הם שבעת ימי סוכות, מקדימין אל החופה הנעשית ביום שמחת התורה, הוא הכתובה והתנאים שבין החתן והכלה הקדוש ברוך הוא וישראל, כדרך יעקב ורחל שהקדימו שבעת ימי חופתה לעבודתו בעבורה (עץ הדעת טוב למטה"ו פרשת כי תגד ד"ה או ירמוז).

פרק ה ישיבת הסוכה

א. טוב להדליק [בסוכה] שבע נרות, נגד שבעה צדיקים הבאים בסוכה, אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, משה, אהרן, ודוד (פרי עץ חיים שער חג הסוכות סוף פ"ג).

ב. יעמוד על רגליו ויקדש כמו בקידוש דפסח^ט, ויברך לישב בסוכה, ויברך שהחיינו (פרי עץ חיים שער חג הסוכות פ"ד צהגהט ה"י זמט). אבל ביום טוב שני של גלויות, זמן ואחר כך סוכה" (מעין גניס להרמ"ע מפלנו ח"ג סדר של פסח בקלור).

ג. עיקר אכילת כזית בסוכה [היא ב]ליל ראשון וכו', ואם כן יהיה חיוב שמחה בלילה יותר מביום (נגדי ישע למהר"א פירמה על ש"כ דרושי השניוים שצין יו"ט לשנת).

ד. עיקר מצות 'תשבו כעין תדורו' איש ואשתו. אבל מכל מקום היא פטורה, רק החיוב באדם להשתדל על אשתו שתהיה עמו בסוכה וכו'. כי הוא עיקר מצות סוכה שיהא אדם ואשתו בסוכה (סדור הארז"ל 'קול יעקב' להר"ק רבי קאפיל).

ה. ויהיו עניים מאוכלי שולחנו, כי חלק האושפזין צריך לתת לעניים, כי זה תאוות צדיקים, שעניים יאכלו חלקן (פרי עץ חיים שער חג הסוכות פ"ד צהגהט ה"י זמט). וכל ירא שמים יזהר שיהיה לו עני בכל יום ויום על שולחנו, ויראה בעיניו כאלו הוא אחד מאושפזין שזימן אצלו ביומו, ויתן לו מנה יפה כאלו היה אחד מהאבות מיסב אצלו. ומי שאפשר לו שיהיה לו שבעה עניים בכל יום ויום כנגד כולם, בודאי ינוח ברכה על ראשו (סדור הארז"ל 'קול יעקב' להר"ק רבי קאפיל).

ו. ויזהר שלא לדבר בסוכה אלא בדברי תורה, כי מצות סוכה גדולה קדושתה, ועיין בהערה" (פרי עץ חיים שער חג הסוכות פ"ד צהגהט ה"י זמט).

בדרך ארי

זו. דלא כהרמ"א (או"ח סי' תרמג ס"ב) דפסק לקדש מיושב.

זי. כדעת הרא"ש הובא במחבר ורמ"א (סי' תרסא) ונחלקו הפוסקים בזה.

יח. ראוי לציין למה שכתב ב'מטה אפרים' (סי' תרכה סס"ד): "יש מאנשי מעשה שמדקדקים על עצמם שלא לשיח שום שיחה בטלה בסוכה רק בדברי תורה, ומכל

- ז. ואחר סעודה, נכון ללמוד מסכת סוכה (ס).
- ח. וצריך לישן בסוכה, ואין לפטור עצמו כי אם באונם גדול (ס).
- ט. טוב להחמיר שלא לשתות אפילו מים חוץ לסוכה (סדור הארזיז"ל 'קול יעקב' להרה"ק רצי קאפיל).
- י. וסגולת מצוה זו [של ישיבת הסוכה] להגין מן המזיקין ומגלות שכינה (מחזקת הקודש שער הלולב וד' מינין ד"ה הוא דסוכה).
- יא. בשכר ש'תשבו בסוכות שבעת ימים' בעולם הזה, יזכו 'כל אורח בישראל ישבו בסוכת' עורו של לוייתן" (ספר הלקוטים ולקוטי מורה פ' אמוה).

בדרך ארזי

שכן בשעת הסעודה. וראוי ונכון לעשות כן אם בני ביתו ואורחיו הם בעלי תורה. ואף בעל הבית שהוא מסב עם אשתו ובני ביתו ואין ביניהם דברי תורה, יש להם ליהרר משיחה בטילה, רק לדבר מעסק החג הקדוש להודיעם טעם מצוה זו כדכתיב (ויקרא כג, מג); 'למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי' וגו', וכן מצות ארבע מינים וכיוצא בדברים אלו של עונג וגם שמחה של מצוה.

אבל מי שהוא יושב ודומם לגמרי, אין לו שכר טוב בשביל זה כי זה גורם בטול מצות שמחת יום טוב, שעל ידי זה בני ביתו הם יושבים ודוממים כאבלים ומנוודים ומצטערים, כי פה להם ולא ידברו. ואם הם המדברים והוא כאילם לא יפתח פיו, דומה לאבל בין החתנים, והרבה חשו חכמים למניעת שמחת יום טוב. וגם כי אין לו לעלות במעלות ומדות של חסידות אם אינו מאנשי השם בענין שהוא נראה כגבר יהיר, אלא יאחז מדה כמדתו הכל לפי מה שהוא אדם. ועל כיוצא בזה אמרו (סוטה ה, ב); 'כל השם אורחותיו, זוכה ומקבל פני השכינה', (עכ"ל"ק).

יג. כן כתב רבינו בביאור הפסוק שם (ויקרא כג מב): "בסכת תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסכת".

פרק ו ושמחת בחגך

א. בביאור מדרגת הצדיק בפרטות, והוא שיזדרו בכל כחו... לשמוח בשלוש רגלים פסח שבועות וסוכות, ולשמח אשתו ובניו והעניים כל אחד כראוי לו^ב (שערי קדושה ח"א שער ד). בענין הנדיבות והותרנות ראיתי למורי זללה"ה... [ש]בענין הוצאה של צרכי אשתו, היה מוציא כרצונה (טעמי המנוות פרשת ראה).

ב. תהיה בשמחה יתירה וגדולה בכל האפשר, כדמיון העבד המשמש את רבו בשמחה יתירה, ואם משמשו בעצבות עבודתו נמאסת לפניו. וכמעט שעיקר המעלה והשלמות והשגת רוח הקודש תלויה בדבר זה, בין בעת תפלתו ובין כשעושה איזה מצוה משאר המצוות, וכמו שאמרו בגמרא (נרכות ל: ולשון רינו כגירסת ה"י"ף כ"א). מההוא דהוה קבדח טובא כו' ואמר תפילין קא מנחנא. ואל תבוז לענין זה כי שכרו גדול מאד (שער הכוונות תחילת דרוש נרכות השמח).

ג. השורש שהכל נשען עליו הוא; שבעשיית המצוה אל יחשוב שהיא עליו כמשא, וממהר להסירה מעליו. אבל יחשוב בשכלו, כאילו בעשותו אותה המצוה ירויח אלף אלפים דינרי זהב, ויהיה שמח בעשותו אותה המצוה בשמחה שאין לה קץ מלב ומנפש ובחשק גדול, כאילו ממש בפועל נותנים לו אלף אלפים דינרי זהב אם יעשה אותה מצוה. וזה סוד הפסוק (דברים כ"ו) 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב' וכו'. וזה יורה על היות אמונת במחוננו כבורא יתברך בתכלית

בדרך אדי

ב. ובשולחן ערוך נתבאר (סי' תקכ"ט ס"ב על פי פסחים קט. וירושלמי שם פ"י ה"א): "כיצד משמחן, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים; והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממנו".

האחרון, יותר משאם היה השכר מזומן לפניו בפועל. וכפי גדול שמחתו באמת ובטוב לבב הפנימי, כך יזכה לקבל אור עליון. ואם יתמיד בזה, אין ספק שישרה עליו רוח הקודש^{כא}. וענין זה נוהג בקיום כל המצוות כולם, בין בעת שעוסק בתורה, שיהיה בחשק גדול נמרץ בהתלהבות עצום, כאילו עומד לפני המלך ומשרת לפניו בחשק גדול, למצוא חן בעיניו, לקבל ממנו מעלה יתירה וגדולה (הקדמת שער המנוחות).

ד. וכן גילה הרב החסיד המקובל מהר"ר יצחק אשכנזי זצ"ל לאיש סודי^{כב}, שכל מה שהשיג שנפתחו לו שערי החכמה ורוח הקודש, בשכר שהיה שמח בעשיית כל מצוה שמחה גדולה לאין תכלית, ואמר, דהיינו דכתיב (דברים כח מז) 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל', פירוש 'מרוב כל', מכל מיני תענוג שבעולם ומכל זהב ופז רב ואבנים טובות ומרגליות (תהלים הקדמה אות ד, המנאים לקיום המנוחות).

ה. כל דבר שהוא ביוקר, הוא יותר טוב בודאי, כמו שיראה האדם הישר בעיני העולם הזה, כן כאן [בענין כוונת הנענועים] ההתחלות קשות, ובסופו שמחה וששון ותענוג אין סוף וקץ, וכמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קיט מז) 'ואשתעשע במצוותיך אשר אהבתי'. וכל המקיים את התורה מעוני, סופה לקיימה מעושר (אבות פ"ד מ"ט).

ואני עני אמרתי גרגיר; שמקיים מעוני התורה חס ושלום, [הכוונה] כי אין עני אלא מן התורה ומן המצוות^{כג}, ויש לו צער גדול שלומד

בדרך ארי

כא. נלענ"ד דיסוד הדבר בירושלמי (סוכה פ"ה ה"א): "אמר רבי יונה; יונה בן אמיתי מעולי רגלים היה, ונכנס לשמחת בית השואבה, ושרתה עליו רוח הקודש, ללמדך שאין רוח הקודש שורה אלא על לב שמח". ועוד אמרו שם: "אמר רבי יהושע בן לוי, למה נקרא שמה בית השואבה, שמשם שואבין רוח הקודש".

כב. מהרח"ו זיע"א.

כג. מקורו טהור במה שאמרו חז"ל (נדרים מא.) על הפסוק בתוכחה (דברים כח מח): "ועבדת את אויביך אשר ישלחנו ה' בך, ברעב ובצמא ובעירום ובחוסר כל".

ואינו מבין, ומקיים המצוה ואינו יודע מה מועיל זה המצוה, ויש לו צער בנפש לא ישוער. ואפילו הכן, אינו מניח הלימוד והמצוות חלילה וחם, ועושה בינתיים אותם 'מִצְוֹת אנשים מלומדה' (ישעיה כט יג). ואחרי כן, מזכהו ה' יתברך לקיימה מעושר של תורה ושל מצוות, שמבין מה שלומד, ויודע מה שמועיל המצוות למעלה בנשמתו, ועל זה יש לו שמחה ושעשוע אין סוף וקץ, כל אחד כפי מה שזיכהו ה' יתברך וכו'.

והרב האר"י זלה"ה היה שמח בתורה ובמצוה כאילו הרויח אלף אלפים דינרי זהב ממש, כמו שכתב בשער המצוות (הוצא לעיל אות 3). ואנחנו נזכה לשמוח כאילו הרווחנו דובלין^ב אחד של חמש ליארס^ב זהב, בכל מצוה וברכה, אבל 'ממש'. רצה לומר שנחשוב 'כאילו' הרווחנו 'ממש' ביד, כי כן אמר הרב האר"י 'ממש' (נשער המצוות ה"ג)^ב, זכותו יגן עלינו אמן. והאוהב השלום והאמת, יודה שהם דברי אמת ושלום (הגהות מהר"א פירייה לסדור הרש"ש לסוכות נענועי הצרכה וההלל).

בדרך ארי

וביארנו מה הוא 'בחוסר כל', 'אין עני אלא בדעה'. ופסוק זה הוא סמוך מיד אחר הפסוק (שם מז) 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב'.

בד. שם מטבע (ראה בשו"ת תורת נתנאל לבעל קרבן נתנאל על הרא"ש סי' כג).

בה. מידת משקל.

בו. ראה לעיל לשונו הטהור שם: "כאילו ממש בפועל נותנים לו אלף אלפים דינרי זהב".

פרק ז ארבעת המינים ואיגוד הלולב

א. ארבעה מינין שבלולב הם רומזים אל ד' אותיות ההוי"ה (שער הכוונות דרושי מג הסוכות דרוש ה). והנה הרשב"י ז"ל פירשנו שהם רומזים לשבע ספירות הבנין (ספר הליקוטס פ' אמור כג, פרי עץ חיים שער הלולב פ"ג).

יו"ד - חסד, גבורה, תפארת, והם שלושה הדסים (שער הכוונות דרושי מג הסוכות דרוש ה). ההדס המשולש, הוא כנגד השלושה אבות; אברהם חסד לבד, יצחק גבורה לבד, יעקב דין ורחמים (ספר הליקוטס יחזקאל לח).

ה"ה - נצח והוד והם שני ערבי נחל (שער הכוונות דרושי מג הסוכות דרוש ה).
ו' - יסוד והוא הלולב (סע).

ה"ה אחרונה - אתרוג, והיא מלכות כ"ח (סע). אתרוג דומה ללב (ספר הליקוטס פ' צדאשית פ"א).

ב. סוד הלול"ב [שמברכים עליו] תחילה, נראה היותו חותם גדול לכתבי הקודש, ממטה למעלה. [כי] הוא סוף כתובים ותחילת נביאים, וסוף התורה ותחילתה. כיצד; כתובים מסיימים ויע"ל (דברי הימים ז לו כג), נביאים מתחילים ויהי (יהושע א א), תורה סופה ישראל (דברים לד יג), ותחלתה בראשית (צדאשית א א), הרי לול"ב... לפיכך מברכין עליו כ"ב, אף על פי

בדרך ארזי

כו. זוה"ק צו לא: רעיא מהימנא פינחס רנו.

כח. שבו, שהיא העטרה שביסוד צדיק, כן כתב שם.

כט. ונלענ"ד לומר בדרך אפשר מה בין סוד הלולב שהוא בחינת חותם לבין שתקרא הברכה על שמו, על פי מה שכתב הגה"ק מלאדי בעל התניא זיע"א בספרו הקדוש תורה אור (פ' בראשית ו:): "וענין החותם הוא כמו לשון חותם

שהאתרוג נזכר בתורה תחילה. ועוד, הואיל ובמינו גבוה מכולם (ספרי הליקוטס פ' אמור פכ"ג, והגהה סס).

ג. הלולב תקח אותו השדרה נגד פניך, כי צד הימין שלו הוא לימיןך, והשמאלו לשמאלך (פרי עץ חיים שער הלולב פ"א).

ד. תשים שלושה הדסים^ל, אחד בצד ימין, ואחד בצד שמאל, ואחד באמצע (סס) על השדרה, והוא תפארת (משנת מסידים מסכת ימי מצוה וסופה פ"ד מ"ו).

בדרך ארי

שעל האגרת מבחוץ, כדי שלא יקרא באגרת הזאת איש זר אשר אין רצונו שידע הכתוב שם. כך הוא החותם הזה מן הברכה וההמשכה אשר ימשיך עוד אחר המטבע הארוך, שהמשכה זו שהיא גילויי ההעלם תהיה רק בבחינת הקדושה לבדה, ואין לזרים איתה חלק ונחלה, וזהו ההפרש שבין פתיחת הברכה לחתימתה כי פתיחת הברכה הוא המשכת הגילוי לבד להיות ברוך ונמשך ה' אלקי ישראל מעולם עד עולם. אבל החתימה היא שתהיה המשכה זו בקדושה דוקא, הבוחר בעמו ישראל באהבה. 'ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי' (מלאכי א ב-ג). 'יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהב' כו' (תהלים מז ה). ולכן נקראת בלשון חותם, כמו שחותמין על האגרת שלא יקרא אחר, וכמו חותם ממגע זר שהוא שמירה" (עכלק). ולפי זה אולי אפשר לומר דכיון שהלולב הוא בחינת חותם, לכן הוא פותח הברכה, כי ענין הלולב והד' מינים הוא להכרית כל סטריין אחרונין ולהמשיך הנוק' לז"א והמשכה זו צריכה להיות בקדושה מתחילתה.

ל. בשו"ת 'תוספת חיים' (סי' א) כתב הג"ר יחיאל מיכל פישלער זצ"ל מגדולי חסידי הרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן זיע"א, שרבו נהג ליטול תשעה הדסים, והאריך שם להסביר שכן משמע בכתבי האריז"ל, ובעיקר הביא ראיה לדבר מדברי הרה"ק רבי יעקב קאפל ליפשיץ זיע"א ממעזריטש בסדור 'קול יעקב'. והנה כמנהג הזה נהגו עוד גדולים וצדיקים כגון בני משפחתו של הרה"ק מפרימשלאן בית נאדבורנא וקרעטשניף, וזקניי הקדושים מטשערנאביל וסדילקאב, וכן נהג הרה"ק מוהרנ"ץ מראפשיץ זיע"א וצאצאיו הבאים אחריו, ותלמידו הגה"ק ה'דברי חיים' מצאנז זיע"א וצאצאיו הבאים אחריו, וכן נהג תלמידו הגה"ק מנאוסיד זיע"א [אמנם נכדו מורי ורבי הגה"ק הרמ"א פריינד הגאב"ד ירושלם זיע"א לא נהג כך, אף על פי שגם רבו הגה"ק ה'דברי יואל' מסאטמאר זיע"א נהג כן]. וכן נהגו אדמו"רי רוזין, ויזניץ, ביאלא, והרה"ק בעל 'שומר אמונים' זיע"א ועוד.

וזה לשון הרה"ק רבי יעקב קאפיל זיע"א בסדורו: "אך נשאר לנו לבאר מה שיש להקשות בזה הביאור שאמרנו, שההדם הוא שלש של שלש שלש שהם ט' בדים נגד ט' אותיות של מלוי המלוי דיו"ד כמו שהתבאר לעיל. והנה שאר המינים אין בהם רמז למלוי המלוי כי אות ה"ה הראשונה הרמוזה לערבי נחל הם גם כן ד' ההי"ן במלוי המלוי ואין אנו לוקחין רק ב' בדים, והיה ראוי ד' בדים כמו בהדס... אבל הענין כי חג"ת הם כל אחד ספירה שלימה וכל אחד כלול משלשתן, לכן הם שלוש של שלוש שלוש, מה שאין כן [הערבות שהם] נצח והוד שהם תרי פלגי גופא לכן די בב' בדים לבד".

והנה, בעוצם קדושתו של הרה"ק רבי יעקב קאפיל זיע"א דבר שפתיים אך למחסור מה שהועד עליו בשער ספרו 'שער גן עדן' בשם זקני הבעל שם טוב הקדוש זיע"א: "כאשר הובא לפניו מערכת המנורה הטהורה דברי נופת צופים עליהו לתרופה מהחיבור הלז, הן מספר שער גן אשר נטע בעדן מקדם השתלשלות העולמות, הן מסידור התפילה אשר חיבר, וקרא בהם פה הקדוש [הבעל שם טוב] שתיים ושלש דלתות, וחיבקם ונישקם, ולקח דברי קודש הנ"ל וישם מראשותיו שמאלו תחת לראשו וימינו תחבקנו ונענע בראשו אשרי העם שלו ככה". ומעין זה כתבו 'הלומדים המופלגים יושבי יעב"ץ דמעזריטש גדול', 'הג"ר ארי' ליב אשכנזי, 'הג"ר בצלאל במו"ר משה סג"ל הורוויץ והג"ר צבי הירש במו"ר אברהם בהסכמתם: "וכבר נודע ביהודא ובישראל גדול שמו הוא הבעש"ט זללה"ה כי כולם יודעים שהכתבים של המחבר הנ"ל היה למראה עיניו של הבעש"ט זללה"ה ועצר כח לחבק בזרועותיו את הכתבים הנ"ל". וכן הרה"ק מוה"ר אשר צבי מגיד מיריים דאוסטרהא זיע"א בהסכמתו לסידור 'קול יעקב' כתב: "מפי השמועה שמעתי שהסידור הזה ראה הנשר הגדול קדוש עליון מורנו ורבנו הבעש"ט נבג"מ". מלבד מה שכתב בעוצם מעלת המחבר בהסכמתו לספר 'שער גן עדן': "שמענו שמעו מעולם מעמדי על דעתי, וכעת אגלא לדרתי די עביד דירה נאה כי שם בית ושולחן ערוך בחכמת הקבלה אמרתי כל מן דין סמוכי הואיל ואתמחי גברא ואתמחי קמאי מעט מן המעט אשר קריתי בספרו הקדוש". וכן הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זיע"א כתב בהסכמתו לספר הנ"ל: הדור אתם ראיתם חמדה גנוזה... אשר הניח אחריו ברכה יעקב איש תם תמים במעשיו ה"ה הרב החסיד המפורסם בוצינא קדישא איש אלקים... וכבר נודע ביהודא ובישראל גדול שמו שהיה מקובל נאמן ושביל דבריו נאמרו ברוח הקודש". ועוד רבים וטובים, ואכמ"ל. ועל ספרו להלכות סת"ם כתב דו"ז הרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זיע"א בהסכמתו: "סודות נוראים של איש האלקים רבי יעקב קאפיל זיע"א. וכנודע שאביו הרב המגיד הקדוש רבי מרדכי מטשערנאביל זיע"א היה מתפלל בקביעות בסדור 'קול יעקב'.

אמנם ראינו לאחד קדוש מדבר רבינו הקדוש שר בית הזהרה מרן ה'עטרת צבי מזידיטשוב זיע"א בהגהותיו לספר הקדוש 'פרי עץ חיים' שנדפסו בקונטרס 'הגהת על ס' פרע"ח מהאריז"ל ועל סידור הרב המקובל מו"ה שבתי מראשקוב ז"ל' (מונקאטש תרנ"ב) וזה לשונו (שער השופר דף ג:): "וראיתי בסדור [קול יעקב] לבעל 'שער גן עדן' דפריך, אבל לא ראה אור בהיר... וממציא לו שום המצאה חדשה בסבראות מדעתו שזה בוודאי נגד המקובל בדברי עץ חיים, וזה מפורסם וידוע לעוסקים בתורת רבינו בעץ חיים. והנה סברא זו לא נזכרה בדברי רבינו בשום מקום, וחלילה לברות בחכמה זו סברא אשר אין בה ראייה מוכרחת. אמנם זה דרכו של המסדר הזה בספרו הוא ה'שער גן עדן' ובסידורו, ואין להאריך. תראה שזה המסדר ומקשה ומתרץ לא ידעתי מה היה לו, אמנם בכל הסידור ממציא לו קושיות ותרוצים אשר אין צריכין לפנים למי שעוסק בדברי רבינו, וכמה דברים בו אשר הם נגד דברי רבינו, והוא עומד על דעתו ושכלו והופך ומבלבל ומערב עניינים, כתבתי זה אשר יזהרו אנשי שלומי ובריתי אשר יחקרו אחריו בכל הסידור ודי בזה באזהרה".

ואכן העיד הרה"ק רבי אליהו מזידיטשוב זיע"א (עשר קדושות מערכה אות כה) שלאביו הרה"ק המהרי"א זיע"א ממלא מקומו וממשיך דרכו של מרן ה'עטרת צבי' לא היו ספרי הרה"ק רבי יעקב קאפיל זיע"א, מסתבר שעל משקל דברים האלו וכיוצא בהם שכל הנראה היו ידועים לחסידי זידיטשוב, כתב הרה"ק ה'דברי יחזקאל' משיניוויא זיע"א אגרת (ביום ב' וארא תרל"ז) להגה"צ רבי ישראל בערגער מבוקארשט זצ"ל בעל ה'עשר קדושות' תלמיד הרה"ק מהרי"א מזידיטשוב זיע"א: "הלא ידוע ומפורסם חכמתו וצדקתו של הרה"ק בעל המחבר ספר 'שער גן עדן'. והבעל שם טוב הקדוש ז"ל, אשר כל הצדיקים של דורינו היו תלמידי תלמידיו עד עתה, שנזכה גם אנחנו להיות מתלמידי תלמידיהם, היה מהלל ומחבק ומנשק דבריו הקדושים. ועתה בעוונותינו הרבים... שמעתי אומרים שבגלילתכם (כוונתו לחסידי זידיטשוב כנזכר בראש האגרת) היה חצוף אחד משליך לארץ ספר הקדוש 'שערי גן עדן', אהה לגודל הפירצה השם יכפר בעד הגורמים לזה. ועתה נשים מחסום לפינו מלדבר חלילה נגד דברי הקדוש לומר שמועה זו נאה, וזו אינה נאה חלילה. כי אם תלמיד חכם אומר איזה דיבור, אפילו אם כוונתו באופן נאות, אבל איש המוני ששומע מביא הדברים לידי בזיון התורה ח"ו, וכיוצא בזה אמרו חכמים הזהרו בדבריכם".

וכתב הרה"ק הייטב לב' זיע"א בשו"ת 'אבני צדק' (סי' פה) במענה להג"ר יחיאל מיכל פישלער זצ"ל בעל 'תוספת חיים' הנזכר בתחילת דברנו וזה לשונו: "מה שכתב על פי הקבלה והסוד, צריך דוקא ליקח ט' בדים והיינו מה שכתבו משולשים של שלוש על שלוש, אינו כך... וכן הוא בסידור מו"ה שבתי ז"ל; ג'

הדסין ג' בדין' וכו', וזה הכוונה גם בסידור של מו"ה אשר ז"ל, 'הדסים הם ג' נגד חג"ת והם משולשים, וכו' גם ההדסים שלשה הם ט', לכן הם משולשים כלומר בעלים, בסוד שלש על שלש כלומר שלש עלים על שלש הדסים, היינו על כל אחד משלש הדסים הם ט'. ובלי ספק שזה נמי כוונת מהר"י קאפל ז"ל במה שכתב בתחלה (בד"ה והוא) וזה לשונו; הדס רומז ליו"ד של שם, כי ההדס צריך שיהיה משולש של שלוש שלוש וכו' אך אחרי זה (בד"ה והנה) כתב ומה שיש להקשות בזה שאמרנו שההדס הוא שלוש שלוש שלוש שלוש שהם ט' בדים עכ"ל. זה פורש אין לו כי לא אמר למעלה שהם ט' בדים וגם מהיכן למר לומר דבעינן ט' בדים להוסיף על הנאמר בגמרא וברמב"ם ובשו"ע שכתב מצוה שיקח שלשה ולדעתי בלי ספק שתיבת בדים טעות סופר, או שצריך לומר שהם כמו ט' בדים. ואפילו אם כוונתו כמשמעו, יחיד הוא בדבר זה שלא נמצא כך בשום מעתיק דברי האר"י ז"ל וכמו שכתבתי. ובעיני ראיתי כי מורי זקניי זלה"ה (הרה"ק הישמח משה מאוהעל זיע"א) לקח רק שלשה בדים וכו'.

ואשר כתב (התוספת חיים) כי הקדושים אשר בארץ המה לקחו ט' בדים להלולב, ופוק חזי מה עמא דבר וכו'. אמת הדבר וכן היה נוהג אבא מארי הגה"צ מו"ה אלעזר ניסן אבד"ק דראביטש. אבל סיבת הדבר כי בימי קדם לא היה מצוי בפולין הדסים לחים חדשים בד בבד כל אחד לבד, כי אם הישנים שהיה ג' בדים מכורכים יחד בחוט, וזה היה נקרא הדס. והמוני עם היו לוקחים זה לבד בימין הלולב, אבל בני עליה היו חוששין אולי נשרו עליו של אחד או נקטם ראשו וכדומה, על כן היה מהן מי שהיה מפרידן, ורואה אם כתקונן הן, אז נתן בד אחד מימין, ואחד משמאל, ואחד באמצע, ויש שלא היה מפרידן, אלא שהסירו החוט ולקחו ג' הדסים שבכל אחד ג' בדים, ונתנו כך אחד בימין, ואחד בשמאל, ואחד באמצע, ובזה אזיל החשש הזה, כי על כל פנים מכל הט' ודאי נשאר שלשה בדין שהן כדת, ומזה נתפשט ליקח ט' בדין.

עוד טעם יש בדבר זה, ולא אכחד תחת לשוני כי אפילו היום במדינה זו, שתודה לאל בכל שנה יש בידינו הדסים לחים חדשים מטריעטס וסביב לגבולינו, ובכל זאת לפעמים אני בעצמי נוהג ליקח ג' הדסים של ג' בדים בכל אחד ואחד, וכן נהגו רבים, משום שהמנהג שלא לכוון כל אורך הדסים בהלולב, אלא מקצתו מכורך ומקצתו מגולה משום נוי והידור. וחוששין, אולי יתקלקל איזה מהן במשך החג, וגם מטעם שיותר מהודר ביותר מג', על כן לוקחין יותר, אבל לא מפני שצריך ט'. והנה נא ידעתי בבירור כי רבינו הקדוש מוהרצ"ה זלה"ה מזידיטשויב ותלמידיו אחריו לא היה הליכתם ודרכם בקודש על פי סידור מוה"ר יעקב קאפל

ז"ל כלל, כי אם על פי משנת חסידים וסידור ר' אשר ז"ל, וכל מעיינם בם היה דייקא. אלא על כרחק מה שנטלו ט' בדים, הוא משום טעמים האמורים.

סוף דבר הכל נשמע דקיימא לן פלגינן דיבוריה, שמותר ליקח יותר מג' בדים ואין בזה משום בל תוסיף, אבל סגי בשלשה גם על פי סוד וכו'" (עכד"ק של האיבני צדק', הארכתי בהם מפאת חשיבותם).

והנה מי אנכי שאכניס ראשי בין ההרים הגבוהים, ובפרט שבעוה"ר לא באתי בסוד קדושים ואין לי עסק בנסתרות, אך תורה היא וללמוד אני צריך, ואען חלקי לומר; ראשית מה שרצה ב'אבני צדק' לתלות דברי ה'קול יעקב' בטעות סופר, אין הדבר מסתבר שכן כתב לגבי ערבות "די בב' בדים לבד" וכוונתו בלי ספק לאפוקי מהדסים דבעי ט', וזו דעת קדשו ואם קבלה היא נקבל, וכדאי הוא אילן גדול כהמהרי"ק להיתלות עליו, גם אם אין זו דעת האריז"ל, וחידוש זה הוא מן דיליה.

ולעצם הענין; בהשקפה ראשונה אפשר לומר דלהרה"ק רבי יעקב קאפיל זיע"א אישמתטתיה מיניה ומכל בני אותו הדור, דברי מהרח"ו זיע"א בשער הכוונות כיון שלא היו להם ה'שמונה שערים', וזה לשונו שם (דרושי חג הסוכות דרוש ה): "ונבאר ענין ט' אותיות המילוי [של שם הוי"ה ברוך הוא] בשלימותו [שהן; יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה] וגם ענין מילוי המילוי הכל ביחד. הנה יו"ד הם שלוש אותיות כנגד שלושה ההדסים, וכבר נתבאר לעיל כי סיבת היותם עבות הוא להורות כי כל אחד כולל שלשתם, ונמצא שהם שלוש של שלוש שהם תשע אותיות מילוי מילוייה כזה; יו"ד ויו"ד דל"ת. ה"ה הראשונה היא שתי אותיות כנגד שני ערכי נחל והם נצח והוד... האמנם לפי שגם היא מגדלת נצח והוד שבנוק', לכן יש ד' אותיות במילוי המילוי כזה ה"ה ה"ה, ולפי שנצח והוד דנוק' נעשים מכח נצח והוד דזעיר אנפין לכן נכללים בהם ואינם רק שתי ערבות בלבד, כנזכר בענין ההדס שאף על פי שהם שלוש של שלוש שלוש, עם כל זה לא יש רק ג' הדסים".

ברם פליאה דעת ממני, נשגבה לא אוכל לה, דאישתמטתיה הן מהמהרי"ק זיע"א והן מהרה"ק הייטב לב' ב'אבני צדק', מה שעמד לנגד עיניהם גם ב'פרי עין חיים' (שער הלולב פ"א) וזה לשונו: "יוד יש בו ג' אותיות, נגד ג' הדסים, שהם חג"ת. [כי חג"ת כל אחד יש בו שלושה פרקין הרי שלושה משולשים]. וכל אחד כולל מן השלושה, כי הם עבות, אם כן הם שלוש של שלוש שלוש הם תשע, וכנגדם יו"ד ויו"ד דל"ת מלוי המלוי של יוד דהוי"ה, הם שלוש של שלוש שלוש, שהם תשע. והטעם, כי כל אחד מהשלוש עבות, כלול משלשתן כנזכר לעיל... ההדס אף על פי שכללותן ט', אינו אלא ג' הדסים".

ה. ובר ההדס האמצעי, תטה אותו אל [צד] הימין (פרי עץ חיים שער הלולג פ"ב).

בדרך ארי

הרי מפורש יוצא להדיא מפי עץ החיים הרה"ק מהרח"ו ז"ל שאף שנרמז בו תשעה, עם כל זה נוטלים רק שלושה בדי הדס ותו לא מידי.

ומוכרחים ליישב כדאמרינן לעיל; דרבינו יעקב קאפיל זיע"א אשר העיד עליו רבינו הקדוש ה'קדושת לוי' זיע"א שכל דבריו ברוח הקודש נאמרו, נקט הכי לשיטתיה, וכל מן דין סמוכא לנא, ובכל אופן מבורר שאין מקור המנהג הקדוש ליטול תשעה הדסים בדברי רבינו האריז"ל.

וכיון דאתינא להכא נראה דבר פלא דה'תוספת חיים' וה'ייטב לב' העידו שהרה"ק מוהרצ"ה מזידיטשוב ותלמידיו נהגו ליטול ט' הדסים, וכן הועד על הרה"ק ה'דמשק אליעזר' מקאמרנא זיע"א, אף על פי שבכל דבריהם לא נהגו כמהר"י קאפיל. ולעומתם משבח ואומר הגה"ק רבי נחמן כהנא האב"ד ספינקא זיע"א ב'ארחות חיים' (סי' תרנ"א ס"ב): "ואמנם נכון יותר שלא ליקח יותר מג', וכן ראיתי נוהג כ"ק אדמו"ח שליט"א [הרה"ק ה'אמרי יוסף' מספינקא זיע"א] ורבותיו הקדושים" (שהיה תלמידו וממשיך דרכו של הרה"ק הרבי רבי אייזק'ל מזידיטשוב זיע"א).

ובאותו סגנון העיר הגה"ק בעל 'מנחת אלעזר' ממונקאטש זיע"א בספרו הקדוש 'שער יששכר' (מאמר מאני קרבא אות ל"ז): "הכונה בכתבי האריז"ל של ג' הדסים שהם כנגד חג"ת ולהיות כי כל אחד כלול מג' על כן צריך להיות ההדסים משולשים בג' עליון... והנה קצת מהמקובלים וצדיקים ז"ל חשבו מזה שצריך ליקח ט' הדסים היינו ג' פעמים ג', וזה אינו מוכרח כלל, ואדרבא לא נראה כן, ואין אנו נוהגים מאבותינו ורבותינו הקדושים זיע"ק רק בג' הדסים".

ונסיים הענין בפרפרת נאה ללקיחת ט' הדסים שאמר מורי ורבי הרה"ק מוהרא"א מפייטסבורג זיע"א והיא לו נדפסה בספרו 'אמונת אברהם' (פ' חיי שרה ד"ה ואברהם זקן): "על פי מה שמביא בספר 'פאר יצחק' (אות יב) בשם זקיני הרה"ק מהרי"א מזידיטשוב זיע"א אהא דאיתא בגמרא (כתובות יז.) אמרו עליו על רבי יהודה בר אילעי שהיה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה... ואמר כלה נאה וחסודה, רב שמואל בר רב יצחק היה מרקד אתלת, ופירש רש"י שלשה בדין, וזקיה"ק פירש כי ג' פעמים הד"ס עולה כמנין או"ר, וג' פעמים או"ר גימטריא כת"ר (עם הכולל), ולפי זה מצינו טעם נכון למנהגנו שלוקחין ט' הדסים ללולב כי ט' פעמים הד"ס גימטריא כת"ר". ומה יפה אף נעים שהרמז למנהג הוא דייקא על פי דברי רבינו הקדוש המהרי"א מזידיטשוב זיע"א, והאמת והשלום אהבו.

ו. ושתי הערבות, תשים אחד בימין ואחד בשמאל (שס). שני בדי ערבה, גבורות דנצה הוד, ולזה צריך לקשרם עם ההדס, שהם חסד גבורה תפארת להמתיקה (שס פ"ג). וצריך להיות הבר הזה שבימין, מעט גבוה למעלה מזה שבשמאל (סדור הארז"ל 'קול יעקב' להרה"ק רבי קאפיל).

ז. והדסים יהיו גבוהים משתי ערבות, כי חסד גבורה תפארת, הם גבוהים מנצה והוד כך שמעתי בשם מורי זלה"ה (פרי עץ חיים קארען תקמ"ב שער כוננת לולב פ"ה, ומע"ז נסדורי הארז"ל לרבי שצמי ורבי קאפיל).

ח. צריך שיהיה הלולב ארוך וגבוה [טפח] על הדם וערבה לא (ספר הליקוט'ס פ' אמור פכ"ג, שער הכונות דרושי חג הסוכות דרוש ה, מתכנת הקדוש שער הלולב וד' מינין).

בדרך ארי

לא. כי כן הדעת הוא טפח למעלה מחג"ת כן כתבו שם.

והאי"ר עיני ידי"נ הרה"ג רבי יעקב ספר שליט"א לדברי תלמידו הגדול של רבינו מהרח"ו זיע"א הגה"ק רבי חיים הכהן מארם צובא בספרו טור ברקת (סו"ס תר"נ ס"ב) שהאריך להוכיח מדברי הזוה"ק שצריך הלולב גם לצאת טפח אחד מלמטה, וחתם דבריו: "ואני לא באתי להכריע חלילה וחס רק להודיע דרך ה' לירא שמים שיצא ידי כולם, כי הנה לכן אני מפרש כל הסברות הללו דיש אומרים ולכן ראוי שיצא הלולב טפח מלמטה כדי לחבר שם האתרוג... וגם יניח מלמעלה כנגד מה שעולה למעלה... ובזה יהיה יוצא ידי חובתו לדברי הכל".

והוסיף לי ידידי הנ"ל כי מסתבר דעל משקל הדברים האלו הובא בספר הקדוש בית אהרן להרה"ק מקארלין זיע"א (שמחת בית השואבה ד"ה כי באמת): "וכפי דאיתא, לולב צריך להיות למטה וגם למעלה יותר ארוך מכל המינים, כי הוא נגד הוא"ו שבשם, להראות כי קדושתו של הבורא ברוך הוא, הוא מרום רום המעלות, עד למטה לארץ, ולמטה מן הארץ הכל הוא חיות הבורא ברוך הוא".

פרק ח זמן ומקום נטילת הלולב

א. הלולב ניטל אחר תפלת שחרית קודם תפלת מוסף (שער הסוכות לרוש

מג הסוכות לרוש ה).

ב. והנה טוב הוא שאחר עלות השחר שהוא כבר יום, קודם שתתפלל
תטול הלולב בתוך הסוכה ותברך עליו^ב, ואחר כך הד' נענועים של

בדרך ארי

לב. הלשון בפרי עץ חיים שונה קצת וכה כתב: "טוב לברך תחלה קודם התפלה
בהיותך בביתך בסוכה עצמה, ואחר כך שאר הנענועים והקפה יהיה בבית הכנסת.
ויותר טוב, לברך אחר העמידה קודם הלל בהיותך בסוכה, אך מפני הרואים תעשה
כנזכר לעיל". ובמחברת הקודש (שער הלולב וד' מינין) כתב מעין זה: הנה טוב
יותר לברך תחלה קודם התפלה בהיותך בתוך הסוכה עצמה, ואחרי כן שאר
הנענועים והקפותיו יהיו בבית הכנסת. אבל יותר טוב להתפלל בסוכה עד אחר
העמידה, וקודם הלל בהיותך בסוכה היה ראוי לברך על הלולב, אך מפני הרואים
תעשה כנזכר". וכן כתב במשנת חסידים (מסכת ימי מצוה וסוכה פ"ה מ"א): "והדין
נותן שמיד אחר העמידה קודם ההלל יברך על הלולב בתוך הסוכה, אלא מפני
הרואים יעשה כן שבבקר קודם שיתפלל בעודו בסוכה יברך על נטילת לולב".

ועל דברי הפרי עץ חיים כתב גאון עוזנו שר בית הזוהר הרה"ק רבי צבי הירש
מזידיטשוב בעל 'עטרת צבי' זיע"א בספרו 'פרי קודש הלולים' (שער הלולב פ"ג):
"מה שכתב טוב לברך בביתו בסוכה קודם התפלה זה צריך עיון רב וכו', וכי
מפני הרואים שלא ילעיגו או שלא יהיה כיוהרא לא נעשה המצוה כתקונה. הגע
עצמך מה יעשה בעל נפש עם ב' זוגות תפילין, וגם כוונת התפלה אשר צריך
לכוון כפי כוונת רבינו בוודאי צריך להאריך בתפלתו כל היום, ולא צוה רבינו
שיתפלל בביתו. ויש בזה להאריך הרבה, אבל לא אאמין אם יצאו דברים אלו
מפי רבינו, אבל איזה תלמיד ותיק מדקדק במצוה כתב מה מדעתא דנפשיה שלא
בדקדוק עומק המצוה. וכן ראיתי לרבותי הקדושים אשר אחר התפלת העמידה
בבית המדרש הלכו עם החבריה לבתיהם [אל הסוכה], ושם נטלו הלולב והלכו
אחר כך לבית המדרש, ושם גמרו ההלל עם הנענועים, וכן תהילה לא-ל נהגנו,
ונתפשט המנהג בין כל החברים ודי בזה".

הלל [וההקפה²⁶] יהיו בבית הכנסת (שער הכונות ממילת לרז"ט מג הסוכות, ומע"ז זפרי עץ מייס שער הלולב פ"ג).

ג. ויותר טוב לברך אחר העמידה קודם הלל בהיותך בסוכה (פרי עץ מייס שער הלולב פ"ג).

בדרך אדי

וכן כתב באגרתו לחסידיו בק"ק בראדי: "והנה הגם שנאמר בסידורים לברך בסוכה קודם התפלה מפני הרואים ומחזי כיוהרא חס ושלום. הני מילי אם אחד בעיר עושה כן. אבל תהילה לא-ל באהבת החבירים הרואים כל אחד את חבירו בעין יפה, בטלה טענה זו, ויש לברך ולצאת אל הסוכה באגודה אחת כמה מהחבירים קודם ההלל, וזהו עיקר המצוה".

אמנם כתב מחותנו הרה"ק מוהרצ"א מדינוב זיע"א ב'בני יששכר' (מאמרי חודש תשרי מאמר יא אות יד): "בהלל של חג הסוכות שצריכין לאומרו עם נטילת הד' מינין ולנענע ע"ב נענועים מנין חס"ד להמשיך החסדים כידוע, הנה העושים כן נקראים חסידים להיות שממשיכין החסדים, וכמו שאמרו (זוהר משפטים קיד:); 'איזהו חסיד המתחסד עם קונו'. אבל ישראל מגודל תשוקתם למצוה אין ממתניין במצוה הלזו עד זמן אמירת ההלל, ובפרט שרוצים לקיים המצוה בתוך הסוכה... הנה מברכים על המצוה קודם התפלה בסוכה ומנענעים ח"י נענועים כדין".

ולעצם טענת רבינו הע'טרת צבי' שכבר נזכר לעיל שלא היו בידו ה'שמונה שערים', הנה כבר מצינו זה הלשון בדברי מהרח"ו ז"ל בשער הכוונות (דורשי כוונת הברכות) שכתב בענין אמירת למנצח בנגינות מזמור שיר וההקפות סביב לתיבה כבואו לבית הכנסת שחרית, וזה לשונו: "שמעתי בשם מורי ז"ל, אבל אני ראיתיו שהוא היה בא לבית הכנסת ולא היה מקיף שום הקפה. ואפשר כי בשביל שלא היה הוא מן העשרה הראשונים, לפי שהיה מתאחר לבוא, ולכן לא היה מקיף מפני הרואים שנראה כיוהרא כן נראה לעניות דעתי". חזינן שלדעת רבינו חיים וויטאל היה שייך אפילו אצל רבינו האר"י שלא יעשה איזה דבר מפני הרואים, והגם דרבינו הקדוש דק בלישניה לומר: "לא אאמין אם יצאו דברים אלו מפי רבינו, אבל איזה תלמיד ותיק מדקדק במצוה כתב מה מדעתא דנפשיה", וכן הוא הדבר כאן שכתב כן מהרח"ו זיע"א לדעתו, אך עדיין לישנא דא מבורר ביותר כנודע, והרחמן יפרוש סוכת שלום עלינו.

לג. לשון הפרי עץ חיים.

ד. ומה טוב היה אם היית מתפלל בסוכה, כדי שתתפלל ותטול הלולב
בברכתו בשעה הראויה אליו שהוא אחר תפלת שחרית קודם ההלל
(שער הכונות תחילת דרושי מג הסוכות) ל"ד.

פרק ט אחיזת הלולב

א. הלולב המאוגד עם שאר המינים יאחזו בידו הימנית (שלמן ערוך סי' תנ"א
ס"ג), והאתרוג יטול בשמאל (שער הכונות דרוש ה, פ"י ע"ן ח"ס שער הלולב
פ"ג) ל"ה.

ב. צריך שלא להפריד כלל את האתרוג מן הלולב [בעת הנטילה ל'] אלא
שתי ידיו סמוכות זו לזו ומתדבקין יחד הלולב והאתרוג (שער הכונות
תחילת דרושי מג הסוכות) וצריך לחברם יחד וכו' בלי פירוד (שם דרוש ה).

בדרך אר"י

לד. וראה להלן מנהגי ק"ק בית-אל אות ד.

לה. דבר זה הוא מדינא דגמרא (סוכה לו:). אמנם המעיין בפרקין בשאר הסעיפים
יבין, שצריך לאחוז האתרוג ביד שמאל בכל עת, ושיהיה דבוק אל הלולב המאוגד
האחוז ביד ימין. וצריך להיזהר בזה, ולא כמו שיש הרבה, בעיקר בעת ההקפות
או בעת אמירת ההלל, שאוחזים בשמאלם את הסידור או המחזור, ומדבקים הלולב
והאתרוג ביחד בימינם. והגם שעדיין הם דבוקים כשהלולב בימין והאתרוג
לשמאלו, אך על פי הכוונות צריך שיהיה ביד שמאל דייקא בכל עת ויהיו מחוברים
ארבעת המינים בשתי הידיים.

לו. כן הלשון בפרי עץ חיים (שער הלולב פ"ב) כלומר בכל פעם שנטלו בעת
הברכה, הנענועים וההקפות.

ג. מקום חיבור האתרוג עם הלולב כנזכר לעיל, הוא בסיומא במקום אחיזתו מלמטה (סז).

פרק י הנענועים

א. סך מספר הפעמים של נענועי לולב הם: פעם אחת בעת הברכה, ואחר כך ארבע פעמים אחרות באמצע סדר ההלל, והם: בהודו לה' כי טוב הראשון פעם אחת, ובאנא ה' הושיעה נא כפול שתי פעמים, ובהודו לה' כי טוב האחרון פעם אחת (שער הכונות ממילת דרושי מג הסוכות).

ב. כיצד יעמוד בעת נטילת הלולב: יהיה דוגמת אדם הראשון כשנברא וכדוגמא שיעור קומה העליונה, ראשו למזרח כנגד הדעת הנקרא מזרח וכו', ידו הימנית בדרום שהוא החסד, ויד השמאלית בצפון שהוא הגבורה¹¹ (שער המנוח פ' נלאשית).

ג. נענוע הראשון הוא לצד דרום, כנגד החסד. ואחר כך נענוע השני הוא לצד צפון, שהוא בגבורה. והשלישי במזרח, שהוא בתפארת.

בדרך ארי

לו. עיקר מנהג זה צריך להיזהר בו במקומות שכיוון התפילה בהם אינו לצד מזרח, כגון בכמה שכונות בירושלים עיה"ק, או בעיה"ק צפת ושאר היישובים לצפונה של ירושלים עיה"ק שמתפללים לצד דרום. ובעיר ביתר עילית שהיא לדרומה של ירושלים ומתפללים לצד צפון וכדומה. וכן הוא בכמה ממדינות אירופה, כגון רוסיה ואוקראינא שכיוון התפילה הוא לדרום או לדרום מזרח, וצריכים ליסוב בעת הנענועים שיהיו פניהם למזרח, כשם שנתפשט המנהג שפונים לצד מערב בקבלת שבת בעת אמירת בואי בשלום.

והרביעי מעלה שהוא נצח. והחמישי מטה, הוד וכו'. והשישי הוא במערב, שהוא היסוד שעליו אמרו שכינה במערב (שער הכוונות תמילת דרושי מג הסוכות).

ד. סדר נענוע הלולב כך הוא: להוליך הלולב למרחוק ולהחזירו-להביאו אליו פעם אחת, וכן פעם שניה, וכן פעם שלישית, הרי הם שלוש הולכות ושלוש הובאות [לכל צד] (סע). ולא תעשה שלוש הולכות רצופים, ואחר כך שלוש הובאות. רק הולכה, ואחר כך הובאה, הולכה והובאה, הולכה והובאה (פרי עץ חיים שער הלולב פ"ג).

ה. ארבעת נענועי הלולב [בעת ההלל], כל נענוע יש בו ח"י זמנין [-שמונה עשרה פעמים], שהם שלוש פעמים בכל קצה מששת הקצוות^ל, וארבע פעמים ח"י גימטריא ע"ב כמנין חסד לט (שער הכוונות דרושי מג הסוכות דרוש ה, פרי עץ חיים סע). נענועים שמנענעים בהלל גימטריא קד"ם^ב, דאינון ב' זימנין [-שהם שני פעמים] ע"ב, בין בהולכה ובין בהובאה (מתנת הקודש שער הלולב וד' מינין, ספר הלכות פ' אמור פכ"ג).

בדרך ארזי

לח. כמבואר לעיל אות ג.

לט. מקורו טהור בזה"ק רציא מהימנא פינחס רכח: ועוד שם בכמה דוכתיה, ובתקונים, תקון כ"א נו:

מ. ונלענ"ד ליתן רמז בזה, דהטעם הוא כיון שעבודת הנענועים היא גמר הנסירה המתחלת בראש השנה, והיא החיתוך של זו"ן הדבוקים זה בזה אחר אחר, דומיא דאדם וחוה בעת בריאתם (ראה ברכות סא.), כדאיתא במדרש (ב"ר ח א): "זכר ונקבה בראם" (בראשית ה ב), אמר רבי שמואל בר נחמן בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון דו פרצופים בראו, ונסרו ועשאו גביים גב לכאן וגב לכאן". ועל ידי הנענועים בסוד הולכה והבאה ממשיכין את הנוקבא לפנים של זעיר אנפין, שזה נרמז בפסוק (תהלים קלט ה) 'אחור וקדם צרתני' המדבר מענין הנסירה כמובא בגמרא ברכות שם, ואולי זה הכונה שמסיימין הנסירה ומביאים הנוקבא מאחור לקד"ם היינו לפנים.

ו. בעת הנענוע תכוין בעת הובאת הלולב שתביאהו כנגד החזה שבגופך (שער הכונות תחילת דרושי חג הסוכות). כאשר תנענע ותוליך ותביא הלולב כנודע, תכוין להמשיך את סוף הלולב והדס וערבה ואתרוג, במקום החזה שלך. לכן, כשתנענע ותוליך את הלולב כנגד המזרח, תכוין בעת הבאתו שתגיעו ותביאהו עד החזה שלך. וכן כשתוליכהו לשאר הרוחות, או נגד מעלה ומטה, שתמיד בעת הבאות, תגיע ותביא עד החזה שלך (פרי עץ חיים שער הלולב פ"ג).

ז. תזהר שלעולם תקח הלולב ותנענעו דרך גדילתו, שהוא שרשו למטה וראשו כלפי מעלה, אפילו בעת שתנענע נגד מטה. שלא כאותם הנוהגים אז לכופף ראש הלולב כלפי מטה והשורש בידיהן כלפי מעלה, אבל תניח הלולב כמו שהוא ראשו למעלה וסופו למטה אלא שתשפיל ידך יותר למטה ממקומן ושם תנענע הלולב שלוש פעמים ראשו למעלה וסופו למטה (שער הכונות תחילת דרושי חג הסוכות).

ח. וכשמנענע, אל יגע ראש הלולב לכותל, וישאר מקום חלל בין הכותל לראש הלולב (פרי עץ חיים שער הלולב פ"ג).

פרק יא ענייני הלל

א. בסוכות שהוא סוד ד' מינים, והם שבעה - שלוש הדסים ושתי ערבות [לולב אחד ואתרוג אחד] - שבע הנערות, אשר הם שבע ספירות^{מא}, יש בו הלל גמור (פרי עץ חיים שער חג המנוחות פ"ז), כל שמונה [ימים] (מחזרת הקודש שער יציאת מצרים).

בדרך ארי

מא. כמבואר לעיל בפרק ז אות א.

ב. בענין ההלל צריך לכפול כל הפסוקים שתי פעמים מן פסוק 'אורך כי עניתני' כו', עד סוף ההלל שהוא פסוק 'הודו לה' כי טוב' האחרון. ואפילו הפסוקים שלאחר 'אנא ה' הצליחה נא', 'ברוך הבא' כו', 'אל ה' כו', 'אלי אתה ואורך' כו', 'הודו' כו', כל אחד מהם תכפלנו שתי פעמים (שער הכונות תמילת דרושי מג הסוכות).

פרק יב ההקפות וההושענות

א. אחר נטילת לולב ונענועיו בברכה ובהלל, אז עושים ההקפות (שער הכונות דרושי מג הסוכות דרוש ה). תיכף אחר עמידה צריך לומר הושענות ולעשות הקפה בלולב, וזהו אחר שאומרים הלל בכל יום ויום (ממנרת קודש שער הלולב וד' מניין).

ב. מקיפין את המזבח או את התיבה [בזמנינו זה של הגלות^{כב}] פעם אחת בכל יום עם הלולב ומיניו (שער הכונות דרושי מג הסוכות דרוש ה).

ג. התיבה שאנו מניחין באמצע בית הכנסת, ועושיין הקפה בכל יום, והספר תורה בתוכה^{כג} (פרי עץ חיים שער מקראי קודש פ"ד).

בדרך אדי

מב. לשון שער הכונות שם דרוש ג.

מג. הכונה שיוציאו הספר תורה מההיכל אל התיבה כדאיתא בשולחן ערוך (או"ח סי' תרס"א). מעין מה שכתב החיד"א בעבודת הקודש (חלק צפורן שמיר סי' יב) בסדר הקפות שמחת תורה: "תחילה וראש יניחו ספר תורה בתיבה, ויהיה אצלו ירא שמים וידו אוחזת בספר תורה כל זמן ההקפות, כי כן קבלתי מהמקובל המופלא מהר"ש שרעבי זלה"ה שהיה מקפיד על זה". וכן מצינו במנהגי ק"ק בית-אל (בדברי הרב השמ"ח ומהרי"ק אות ז): "אחר נטילת הלולב ואמירת ההלל וגמר הנענועין מוציאין ספר תורה אחד אל התיבה, ומקיפים אותו בכונה ולולביהם בידם".

ד. ענין ההקפה להפיל חומת ברזל המפסקת בינינו לבין אבינו שבשמים, כענין הקפת יריחו להפיל החומה (ספר הלקוטים פרשת אמור).

ה. מצאנו שלוש בחינות בענין ההקפות האלו וסימנם אד"ם. והנה אות א', היא בחינת האדם עצמו המקיף את המזבח, ואות ד' הוא הדיבור הנאמר בעת ההקפה כנוכח במשנה וזה לשונה (סוכה פ"ה מ"ד): 'וכך היו אומרים אנו ליה וליה עינינו' כו', וגם בזמן הזה אנו אומרים פזמונים ובהם מזכירין זכות שבעת האבות בשבע הקפות, כמו שתיקנו מסדרי התפלות כל אחד כפי מנהגו. אות מ' היא המעשה והוא הולכת הלולב בידו בעת ההקפות (שער הכוונות לרושי חג הסוכות לרוש ט).

ו. אין מונענעין את הלולב בזמן ההקפות (שער הכוונות תחילת לרושי חג הסוכות ודרוש ה).

ז. בשבעה ימים של חג הסוכות אנו מקיפים את המזבח [פעם אחת] בכל יום. אמנם ביום הושענא רבה, אנו עושין שבע הקפות (פרי עץ חיים שער הלולב פ"ג, ומע"ז זשער הכוונות לרושי חג הסוכות לרוש ט).

פרק יג תפילות החג

א. מה טוב היה אם היית מתפלל בסוכה, כדי שתתפלל ותטול הלולב בברכתו בשעה הראויה אליו (שער הכוונות תחילת לרושי חג הסוכות מ"ד).

בדרך ארי

מד. וראה להלן מנהגי ק"ק בית-אל אות ד.

ב. אסור לאדם להתפלל תפילתו בעצבון, ואם נעשה כך אין נפשו יכול לקבל האור העליון הנמשך עליו בעת התפילה... [ו]נמשך לו נזק נפלא גדול על ידי עצבותו. אבל צריך להראות לפניו יתברך הכנעה גדולה באימה ויראה, אמנם תהיה בשמחה יתירה וגדולה בכל האפשר, כדמיון העבד המשמש את רבו בשמחה יתירה, ואם משמשו בעצבות עבודתו נמאסת לפניו. וכמעט שעיקר המעלה והשלמות והשגת רוח הקודש תלויה בדבר זה, בין בעת תפילתו ובין כשעושה איזה מצוה משאר המצוות, וכמו שאמרו בגמרא (ברכות ז': ולשון רצונו כגירסת ה"ר"י ק"א כ"ג). מההוא דהוה קבדח טובא כו' ואמר תפילין קא מנחנא. ואל תבוז לענין זה כי שברו גדול מאד (שער הכוונות מפילת דרוש ברכות השחר).

ג. מורי ז"ל בקומו בלילה אף אם היה קודם אור היום היה מסדר כל הברכות של שחר עד פרשת העקידה. ואחר כך היה קורא ועוסק בתורה, ובהאיר היום היה מתעטף בתחילה בציצית... ואחר כך היה מתחיל תפלתו ואומר מן פרשת העקידה ואילך (ס"ז).

ד. גם בענין השמונה עשרה ברכות הנזכרות [ברכות התורה וברכות השחר], אשר נהגו העולם לסדרם בבית הכנסת, וכל העם משיבין אמן אחריהם... וראיתי את מורי ז"ל שהוא לא היה מסדרם בבית הכנסת אלא בביתו בקומו ממיטתו כפי סדר הנזכר בגמרא (ס"ז).

ה. הוזהירני מאוד מורי ז"ל שלא להכניס האצבע לתוך האזנים כדי לנקות הוזהמא שבהם בתוך התפילה כלל, מהתחלת הברכות, עד גמר עלינו לשבת, ואם עשה כך צריך נמילה (ס"ז).

ו. נוסח התפילה שקבלתי ממורי ז"ל, ובראשונה אכתוב ענין אחד שאמר לי מורי ז"ל בענין הפזמונים והפיוטים שתקנו האחרונים, דע לך כי מורי ז"ל לא היה אומר שום פזמון ושום פיוט ובקשה מאלו שסדרו האחרונים כגון ר' שלמה בן גבירול וכיוצא, לפי שאלו האחרונים לא ידעו דרכי הקבלה וכו', ובפרט פזמון יגדל אלהים חי כו' (ס"ז דרושי נוסח התפילה דרוש ב').

ז. קודם שהאדם יסדר תפילתו בבית הכנסת מפרשת העקידה ואילך, צריך שיקבל עליו מצות 'ואהבת לרעך כמוך', ויכוין לאהוב כל אחד מבני ישראל כנפשו, כי על ידי זה תעלה תפילתו כלולה מכל תפילות ישראל, ותוכל לעלות למעלה ולעשות פרי. ובפרט אהבת החברים העוסקים בתורה ביחד צריך כל אחד ואחד לכלול עצמו כאלו הוא אבר אחד מן החברים שלו... ואם יש איזה חבר מהם בצרה צריכים כולם לשתף עצמם בצערו או מחמת חולי או מחמת בנים חס ושלום, ויתפללו עליו וכן בכל תפילותיו וצרכיו ודבריו ישתף את חברו עמו (שם מחילת דרוש ברכות השמר).

ח. כל הזמירות והקרבנות וקריאת שמע, היה מורי ז"ל נוהג לאומרם מתוך סידור התפלות שבידו. אבל בתפלת העמידה דלחש, היה עוצם עיניו ואומר על פה. וגם בחזרת הש"ץ היה עוצם עיניו, ושומע ומתכוין לדברי השליח צבור (שם סוף דרושי כוונת הברכות).

ט. כשהיה איזה אדם מברך ומסדר הברכות בבית הכנסת היה [הארז"ל] עונה אחריהם אמון, ואפילו אם היה באמצע הזמירות, היה מפסיק לענות אחריהם אמון, אף אם היו המברכים רבים (שם).

י. מורי ז"ל היה אומר כל הפיוטים ופזמונים שתיקן רבי אלעזר הקליר, הלא המה במחזור האשכנזים, לפי שכל אלו הראשונים תקנו דבריהם על פי חכמת האמת והיו יודעים מה שתקנו. ואף גם אם הם באמצע ברכות יוצר היה אומרם, לפי שהם היו תנאים והיו יודעים מה היו מתקנים וכל דבריהם היו מיוסדים על פי האמת (שער הכוונות דרושי נוסח התפילה דרוש ב). בענין פיוטים שנהגו האשכנזים לומר, היה נוהג מורינו זלה"ה לומר, והיה אומר שאין בהם שום הפסק, כי הכל הולך אחר החיתום, והואיל ומסיימים מעין הברכה, לא היו הפסק (פרי עץ חיים שער קריאת שמע פ"ב).

יא. זה מצאתי בספר מחזור של מורי זלה"ה כמנהג אשכנזי בסוף חזרת העמידה דשליח ציבור ביום ראשון דשבועות, שם כתוב מבחוי"ן מכתיבת יד מורי זלה"ה ענין זה, וזה לשונו וכו': ביום חג הסוכות, בשעת הוצאת ספר תורה, יקרא שלש עשרה מידות שלוש פעמים, ואחר כך יאמר:

רבונו של עולם, מלא מישאלותי לטובה, והפק רצוני, ותן שאלותי. וזכה לי ולבני ביתי לעשות רצונך בלבב שלם. ומלטני ממצר הרע, ותן זולקני בתורתך. וזכנו, כדי שתשרה שכנתך עלינו. והופע עלינו ריון וזכמה ובינה, ויתקיים בנו מקרא שכתוב: "וְנִזְוָה עֲלֵינוּ רִיוֹן ה', רִיוֹן זֶכְמָה וּבִינָה, רִיוֹן עֲצָה וְגִבּוּרָה, רִיוֹן דַּעַת וְיִרְאַת ה'". וכן יהי רצון מלפניך, ה' אלהי ואלהי אבותי, שתוכני לעשות מעשים טובים בעיניך, וללכת בדרכים ישרים לפניך, וקדשינו בקדושתך כדי שזוכה לזינים טובים וארוכים, לזיני העולם הבא. ושמרני ממעשים רעים, ומצר הרע, ומרויני גבוהה, ומימיים רעים, ומישעות רעות המתרגשות לבא בעולם. והבטיחני בה' זוסד יסובבנו, אמן וכן יהי רצון.

יאמר תפילה זו שלש פעמים (עולת ממד שער המועדים פ"ג). ואחר כך יקרא שלוש פעמים 'ואני תפילתי לך ה' עת רצון' כו' (שער הכונות דרושי חג השבועות דרוש א, מצוא שערים שער חג הסוכות פ"ט).

יב. וישאל לצאת מעבדות לחרות, ולמצוא חן וחסד בעיני בני אדם ועושר, שנאמר 'וה' נתן חן העם, ושאלה אשה' וגו'. וישאל נקמה מאויביו, כמו שכתוב 'ועברתי בארץ מצרים' וגו' (פרי עץ חיים שער מקראי קודש פ"ג) מה.

בדרך ארי

מה. התפילה המופיעה במחזורים בסדר הוצאת ספר תורה לפסח ובה הובאו הפסוקים והבקשות האלו, הגם שבאיזהו מקומן איתא בשם הרב האריז"ל, אך אין לה שחר בכל כתי התלמידים ותלמידי התלמידים. ויש שהביאו זה משום סדור 'חמדת ישראל' למהר"ש וויטאל זיע"א, ברם, ראה בהקדמת הסדור מכת"י

יג. וכן במוסף יאמר שלוש עשרה מידות קודם שיתחיל מוסף^מ, והבקשה הנ"ל. וכן ביוצר יום ב' ^מ [בעת הוצאת ספר תורה^{מח}], כדי שיהיה שלוש פעמים (סע). כדי שישלים שאלתו שלוש פעמים ותנתן שאלתו ויקרא שלוש פעמים ואני תפילתי (שער הכונות ממילת דרושי יום הכיפורים, עולת ממד שער המועדים פ"ג).

בדרך ארי

(מונקאטש תרס"א וכן בהנדפס מחדש ירושלם תשע"ו) שנוסח התפילות של המועדים לא כתב הרב מהר"ש וויטאל כלל, והכל הוא מדברי המעתיקים. אמנם בסדור 'קול יעקב' של הרה"ק רבי יעקב קאפיל הובאה התפילה, אך מסתבר שהיא העתקת המדפיסים. והובא בשם הגה"ק רבי ישראל אביחצירא הבבא סאלי זיע"א (ראה בארוכה בגאונים משפחת אביחצירא ח"א עמ' קיד) שאת ה'יהי רצון' המובא במחזורים לאמרו בשעת פתיחת ההיכל, הקפיד שלא יאמרוהו שאין מקורו ראוי, ואכמ"ל.

מו. ברם באגרות הרמ"ז (אגרת יד) בתשובה להרב ישראל שלמה לינגי כתב: "ויודע לכבודך כי מקום השנות אותן התפילות שסידר האר"י ז"ל בהוצאת ספר תורה, הוא במוסף כשאומר החזן כבודו מלא עולם".

מו. דהיינו בשחרית יום טוב שני של גלויות בחוץ לארץ, ובאגרות הרמ"ז הנ"ל כתב: "וביום הכפורים במנחה גם הוא [הפעם השלישית] בשעת הוצאת ספר תורה (כך איתא גם בשער הכונות בתחילת דרושי יום הכפורים), ומזה יבין שבארץ ישראל אין משלשים הפעם השלישית כי אין להם אלא יום טוב אחד" (עכל"ק).

אמנם, יש מי שאמר (אבן השהם ח"ג סי' תצד, בפתוחי חותם ס"ק טז עמ' עג) כי כשם שביום כפור שהוא רק יום אחד משלימין הפעם השלישית במנחה בהוצאת ספר תורה, כדי שתנתן שאלתו. כן ישלשו בכל יום טוב במנחה קודם העמידה, כדי שתנתן שאלתו, כשם שכתב בשער הכונות שיאמר שלוש עשרה מידות עם התפילה קודם שיתחיל מוסף. ורק בראש השנה, שגם בארץ ישראל יש שני ימים, יאמרנו ביוצר בשחרית בעת הוצאת ספר תורה.

ובמחכ"ת נראה קצת קשה על דבריו ממה דאיתא בפרי עץ חיים (שער מקראי קודש פ"ב): "אמנם ביום טוב... אם אינו בשבת, אין אומרים 'ואני תפילתי', גם אין מוציאין ספר תורה, כי אינה עת רצון". ודומיא דזה בשער הכונות (דרושי ראש חדש): "אין אומרים ביום טוב במנחה 'ואני תפילתי' וכו'. וגם לסיבה זו אין מוציאין ספר תורה במנחה של יום טוב, כי אינו עתה עת נכון כמו במנחת שבת".

יד. שישה ימים שאחר [יום טוב ראשון של] המועד, אלו נקראו חול המועד, ואינם חול גמור חס ושלום וכו' ולפיכך אין מניחין תפילין בחול המועד כלל (פרי עץ חיים שער מקראי קודש פ"ה).

פרק יד ליל הושענא רבא

א. נודע הוא מעלת יום הושענא רבא על שאר ימי חול המועד של החג (שער הכונות דרושי סג הסוכות דרוש ט).

ב. יטבול ליל הושענא רבא, כדי שיהיה נקי כל הלילה לתורה ותפלה (אור נדיקים למהר"ם פאפירוש סי' לט אות ז).

ג. ליל הושענא רבא אשר גם אז נידונים ונחתמים, כי לכן נקרא ליל החותם וכו'. ונמצא כפי זה כי שלושה זמנים הם שבהם האדם נידון;

בדרך ארז

ונתבאר הדבר היטב במחברת הקודש (שער השבת): "במנחה דשבת נקרא עת רצון, לכן אומרים 'ואני תפילתי' כו' קודם הוצאת ספר תורה להורות כי אף שבמנחה דחול הוא דינא קשיא, עתה הוא רחמים גמורים ועת רצון גמור". ולפי דבריהם, אם הא בהא תליא, אזי גם לא ישלשו התפילה במנחה דיום טוב, כיון דלאחר אמירת הי"ג מידות שלוש פעמים והתפילה הנ"ל, צריך לומר 'ואני תפילתי' שלוש פעמים וזה אי אפשר.

איברא דרבינו חיים די לה רוזה זיע"א (תלמיד רבינו הרש"ש) בספרו הקדוש 'תורת חכם' (קמז). כתב להעיר על דברי הרב בשער הכונות בדרוש ה' דהלולב וז"ל: "ניחא שאם חל ראש השנה ויום הכפורים בשבת, אז יעלו במנחה דשבת... וכן כשחל יום טוב דראש השנה ויום הכיפורים בחול, אין אומרים 'ואני תפילתי' באותה המנחה", וצ"ע.

בראש השנה, ובנעילת יום הכפורים, ובליל הושענא רבה. ואמנם, בראש השנה נכתבים, ובנעילת יום הכפורים נחתמין, ובליל הושענא רבה נחתמין פעם שניה (שער הכונות לרושי יום הכפורים לרוש ה'). אבל עתה שהוא חותם החיצון, אינו רק ענין מסירת הפתקין אשר נחתמו בנעילת יום הכפורים וניתנים עתה ביד השלוחים על עונשי פורענות בני אדם (שם לרושי מג הסוכות לרוש ו).

ד. ולכן צריך להיות געור כל הלילה הזה, יען כי בו נדונים כל הנבראים וכו', ועיקר הדין הוא נידון בחצי הראשון של הלילה (שער הכונות ממילת לרושי מג הסוכות).

ה. בחצי הלילה הראשון תקרא ספר 'ואלה הדברים' כולו, עד סוף פרשת וזאת הברכה, וזה הספר נקרא משנה תורה כנודע. ואם תשלים קריאתו קודם שיהיה חצי הלילה, תעסוק בתורה ובסתרי קבלה אם תרצה, ולא בדבר אחר (שם).

ו. משם הרב רבינו חיים וויטאל ז"ל, שהיה אומר כי בלילות הללו וכו' ליל הושענא רבה, מצוה לפרוש ולגלות עומק החכמה, לפי שבאלו הימים הזמן גרמא והוא זמן מוכן לסודות וראוי לפרשם אז (פרי עץ חיים שער מג השנועות פ"א בהגהת מהר"י זמח).

ז. אחר חצות לילה הוא זמן שיוצאים בני אדם לראות צל שלהם בלבנה כי כבר נגמר הדין (שער הכונות ממילת לרושי מג הסוכות, שם לרוש ו). הסתכלות הצל הוא אחר חצות לילה בכל שעה שיהיה מן הלילה כ"ו, וההסתכלות

בדרך ארזי

מח. לשון העולת תמיד בשער המועדים פ"ב.

מט. וכתב מהר"י צמח בפרי עץ חיים (שער הלולב פ"ה): "שמעתי בשם הרב חיים וויטאל ז"ל, שצריך להיות ערום ממש כשמסתכל בצל הלבנה לראות הצל, וגם שצריך שעה המיוחד ללבנה כנודע".

דוקא הוא לאור הלבנה, ולא לאור הנר (סג). ואין להסתכל אלא באור הלבנה ממש (פרי עץ חיים שער הלולג פ"ה).

ח. כתב בספר הראקאנטי (פ' שלם צמדנר יד ט ד"ה סר ללס) כי נעשה הדבר הזה באדם אחד שנסתכל באור הלבנה ולא מצא צל על ראשו, וחזר בלילה והתפלל ובכה ושב בתשובה, וחזר וראה צל על ראשו, וחזר הצלם למקומו (שער הכונות דרושי חג הסוכות דרוש ו).

ז. ולכן יש נוהגים לומר סליחות אחר חצות ליל הושענא רבא קרוב לאשמורת הבוקר, אף על פי שנגמר הדין בחצות לילה. והטעם הוא, לפי שעדיין הדין תלוי עד יום שמיני עצרת, לראות אם ישובו בתשובה (סג).

י. אמנם, אסור לומר 'ויעבור', ושלוש עשרה מידות, או סליחות אשר הם כיוצא בזה. אלא יאמר; "רחמנא אדכר לן קיימיה" כו', "אלקיננו שבשמים" כו', "דעני לעניי" כו', "ה' הוא האלקים" כו', "ה' מלך" כו', "עשה למען שמך", וכיוצא באלו יכול לומר (שם מחילת דרושי חג הסוכות).

פרק טו

ענין התשובה ביום הושענא רבא

א. כל יום הושענא רבא יש בו קצת דינין, אף על פי שנגמר הדין בחצות הראשונה של לילה כנוכר לעיל (שער הכונות דרושי חג הסוכות דרוש

בדרך אדי

והעיר על דבריו הרב שמן ששון בהערותיו לשער הכונות (כאן אות ט) כי מדברי רבינו כאן אין נראה כן.

ו. ולכן יזהר האדם ביום זה להשלים מעשיו ולשוב בתשובה (ש) לרוש ט).

ב. גם ביום הושענא רבא יאמר [סליחות] כדרך הנזכר (לעיל ליל הושע"ר לוח ט), חוץ מן שלוש עשרה מידות של 'ויעבור' וכיוצא בזה (שס תמ"ט לרושי טג הסוכות).

ג. [כי] עיקר הדין שנידון העולם עתה, הוא להמסר הפתקין שנחתמו בנעילת יום הכפורים, [על] אותם שלא חזרו בתשובה כל הימים שבינתיים, מן יום הכפורים עד יום הושענא רבא, ונמסרין ביד השלוחים לפעול הדין והמשפט למו שנתחייב. אבל אף על פי שנמסרו הפתקים בידם, לא ניתן להם רשות לפעול המשפט והעונש הכתוב באותם הפתקים עד יום שמיני עצרת, כדי לתת עוד זמן אל החוטאים שישובו בתשובה ביום ההוא של הושענא רבא יום אחרון של הלולב והסוכה. ואם ישובו יחזרו לקחת הפתקים מידם, ואם לאו, אין עוד תקנה בתשובה מאז ואילך (שס).

ד. זה אינו מדבר ממי שאמר (אבות פ"ג מ"י) 'שוב יום אחד לפני מיתתך'. ואמנם שצריך לעשות תשובה כל ימות השנה, מפני שאינו יודע איזה יום ימות. והנה כפי הנזכר בזה, בליל הושענא רבא מסתלק הצל וחוזר והולך לו, ואם כן הרואה שהצל חסר ממנו, ידע שימות, ויחזור בתשובה, כמו שעשה הנזכר ברקנאמי"ג, ועל ידי הצל [שנחסר] ישוב יום אחד לפני מיתתו. ומפני שאין כל אדם יודע בצל, אמרו רבותינו ז"ל (שם קנ"ג). שכל ימיו יעשה תשובה, וזה יותר טוב (פ"י ע"ג ח"ט שער הלולב פ"ה).

בדרך ארי

ג. בגמרא (שבת קנ"ג): "תנן התם (אבות פ"ב מ"י); רבי אליעזר אומר, שוב יום אחד לפני מיתתך. שאלו תלמידיך את רבי אליעזר, וכי אדם יודע איזהו יום ימות. אמר להן, וכל שכן, ישוב היום שמא ימות למחר, ונמצא כל ימיו בתשובה."

נא. הובא לעיל בפרק יד אות ז.

ה. ואף על פי שאמרו בספר הזוהר (וימי רכ.) כי כיון דנפקי פתקין מבי מלכא תו לא הדרי [-שיצאו הפתקים מבית המלך, שוב לא חוזרים], דיבר בהווה. כי בלי ספק שמי שלא נתעורר לשוב בתשובה מעת נעילת יום הכפורים עד יום הושענא רבא, לא ישוב ביום ההושענות, וכיון שלא ישוב בו ביום, תו לא הדרי [-יותר אינם חוזרים הפתקים]. אבל, ודאי שאם יזדמן מי שישוב, ודאי שיקרעו גזר דינו ויחזרו לקחת פתקא שלו מיד השלוחים. וראיה לזה, מה שכתב בספר הראקאנטי וכו' ^{יב} (סע) .

פרק טז תפילת הושענא רבה

ו. כל הח"י ברכות שיש מן על נטילת ידיים עד סוף ברכת התורה^{יג}, כולן חייב האדם לסדרם ולברכם בכל יום, אף על פי שלא נתחייב הוא בהם, לפי שכולם הם רמזים נפלאים אל אורות עליונים, ואין לבטלם אפילו אם האדם לא ישן בלילה, או אם לא הסיר מצנפתו או בגדיו או סודרו או מנעליו וכיוצא בזה, [ו]צריך לברכן בכל יום כולן, אף על פי שלא נתחייב בהם לפי שעל מנהגו של עולם נתקנו.

בדרך ארי

נב. הובא לעיל בפרק יד אות ו.

נג. כלומר על פי מנהג האריז"ל שהיה אומר הברכות כפי הסדר הנזכר בגמרא, וכן מנהג הספרדים ועוד מקומות, שברכות השחר נאמרות לאחר ברכת 'אלהי, נשמה' לפני ברכות התורה הנאמרות אחרי ברכת הגומל חסדים טובים, וחזותמין במשנת אלו דברים שאין להם שיעור.

ז. ביום הושענא רבה, אנו עושין שבע הקפות (פרי עץ חיים שער הלולב פ"ג, ומע"ז שער הכונות לרושי חג הסוכות לרוש ח).

פרק מו"ב חבטת הערבה

א. ענין חבטת הערבות ביום זה הוא אחר שאמרו קדיש תתקבל של אחר סדר שבע ההקפות (שער הכונות לרושי חג הסוכות לרוש ח). רק אחר שיאמרו תתקבל, אז קחם בידך וכו' אחר הקדיש, אז תקח בידך החמישה כדי ערבה, כי כבר הנחת הלולב מידך, וגמרת מצוותו (פרי עץ חיים שער הלולב פ"ו).

ב. ולא תקחם קודם עם הלולב כמנהג קצת עמי הארץ (שער הכונות לרושי חג הסוכות לרוש ח). והזהר שלא תחברם כלל עם הלולב, ולא תטלם כלל בידך [ביחד] (פרי עץ חיים שער הלולב פ"ו).

ג. וצריך ליקח חמישה בדים של ערבה, כשרות כמו אותם שבלולב (שער הכונות לרושי חג הסוכות לרוש ח).

ד. ושמעתי ממורי ז"ל שאמר, שתחבוט בקרקע חמש פעמים (פרי עץ חיים שער הלולב פ"ו). להכות ולשבר ולהחליש בה הגבורות כדי שיתמתקו ויתבסמו (שער הכונות לרושי חג הסוכות לרוש ח).

פרק ח"י ערב שמחת תורה

- א. בערב שמחת תורה, אף על פי שאינו יום ערב שבת, תקרא פרשת וזאת הברכה שנים מקרא ואחד תרגום (שער המנוח פרשת ואממן).
- ב. מנהג ישראל לכבוד שמחת התורה, לתקן בית הכנסת במצעות נאים (ספר הסויונות למוהר"ו ז"ל ס"ג אות ג).

פרק י"ט שמיני עצרת ושמחת תורה

- א. יום שמחת תורה מה שנהגו להוציא הספרים מחוץ להיכל וגם להקיף עמהם התיבה בשחר"י ובמנחה ובערבית דבמוצאי יום טוב מנהג אמיתי הוא, וכבר נכתב בספר הזוהר בפרשת פינחס ברף רנ"ו עמוד ב' ברעיא מהימנא וזה לשונו: ונוהגין ישראל למעבד [-לעשות] עמה חדוה ואתקראת שמחת תורה ומעטרין לספר תורה בכתר דיליה כו' (שער הסויונות תחילת דרושי סג הסוכות).
- ב. תחילה וראש יניחו ספר תורה בתיבה, ויהיה אצלו ירא שמים, וידו אוחזת בספר תורה כל זמן ההקפות. כי כן קיבלתי מהמקובל המופלא מהר"ש שרעבי זלה"ה^{יה} שהיה מקפיד על זה (עמוד הקודש להמיר"א חלק כפון שמיר סי' יג).

בדרך ארז

- גד. ראה להלן אות ד ובהערה, כי כן נהג רבינו האר"י גם בליל שמיני עצרת. נה. הרש"ש זיע"א.

ג. ו[יש] להקפף שבע הקפות עם הספרים סביב התיבה בשמחה גדולה ולרקד בפניהם ולרנן ולסבב עמהם בשמחה רבה (משנת חסידים מסכת ימי מזוה וסוכה פ"ג מ"ט).

ד. ואני ראיתי למורי [האר"י] ז"ל, שהיה הולך לפני הספרים, והיה מרקד ומרנן ושמח בכל יכלתו בכל השבע הקפות בלילה [של שמיני עצרת]², וביום לא ראיתיו. אחר כך כשהיה הולך לבית הכנסת אחרת, שהיו מתאחרין שם והיו עושין ההקפות עם הספרים כנ"ל, גם כן מורי ז"ל היה מסבב עמהן, ומרקד [ומנגן]³ ומרנן בשמחה גדולה. וכן אם נתאחרו בבית הכנסת אחרת, היה עושה גם כן (פרי עץ חיים שער הלולב פ"ט).

ה. ראיתי להרב החסיד המקובל המופלא מהר"ש שרעבי זלה"ה שהיה מקיף הספר תורה בקהל שלו, אחר ערבית שמחת תורה, וקודם

בדרך ארי

נו. כתב המהר"א פירירה בספרו הקדוש 'תולדות אהרן ומשה' (תשובה לד): ז"ה יצא ראשונה על ענין שמחת תורה בהקפת הספרים הנעשה בליל שמיני עצרת שיש מי שפקפק על זה שלא נמצא בדברי הרח"ו זיע"א, ומנין לנו לנהוג כן מה שלא שנה רבי וכו'. והאיר ה' לנו למצוא להרח"ו זיע"א בפירושו, הגם שדברי הרש"ש זיע"א אינם צריכים חיזוק, אלא שיש לנו שמחה למצוא דברי חפץ מקום מוצאם של דבריו ומנהגיו זיע"א. וז"ל בפרי עץ חיים (המובא בסעיף זה), והיינו שזה הלילה הוא קודם היום של שמיני עצרת כמו שכתב בפירושו, כי אי אפשר לומר בליל מוצאי יום טוב כמו שכתב בשער הכונות של מורנו הרב שמואל ויטאל זיע"א (מובא לעיל בפרקין אות א, ולהלן בפרק כ אות א), ומוכרחים אנחנו ליתן את האמור של זה בזה. ועל זה נהגו לעשות כמו שניהם; בלילה, וביום קודם מוסף, ואחר המנחה, ואחר ערבית של מוצאי יום טוב, והכל על מקומו יהיה בשלום, אמן כן יהי רצון (עיי"ש).

וראה להלן בחלק מנהגי ק"ק בית-אל אות יא.

נו. כן כתב רבינו יעקב צמח בספרו הקדוש 'נגיד ומצודה' (ח"א שער שמחת תורה), והכונה שר.

מוסף, ובמנחה, ובליל מוצאי יום טוב. והיה אומר שיש רזין עילאין בזה (לדוד אמת להסיד"א סוף סי' כו).

ו. לתקן עוון הקרי מועיל הזיעה אשר יזיע בעשיית המצוות כגון מצה של מצוה, ונשיאות הארון בכתף לקבור המת, והדומה להם [כגון רקודין של מצוה לכבודה של תורה נ"ח] (משנת מסידים מס' המצוה פ"י מ"ה).

בדרך ארי

נח. ראה לדברי מהרש"ו בפרי עץ חיים (שער הנהגת הלימוד פ"א): "גם ראיתי כשהיה קורא בהלכה בין החברים, היה מקשה בכח עד שהיה נלאה מאד, ומזיע זיעה גדולה".

וכתב על זה הרה"ק אביר יעקב אביחצירא זיע"א ב'גנזי המלך' (חלק תקון הברית אות 1): "ובזה יש תקון גדול לפוגם בברית, כי תחת שנתן כח לקליפה בפגמו בברית, עתה בזעתו שיזיע משבר כח הקליפה ומוציא את בלעה ממנו. ועוד, שפגם הברית הוא מחמת החימום שמתחמם ומשחית זרעו, ועתה שמתחמם ומוציא זיעה גופו בשביל קדושת התורה תבוא זיעה ותכפר על זיעה".

וראה בדורות ישרים להגה"ק מסאסרעגען זצ"ל: "מנהג ישראל להרבות בריקודין ביום שמחת תורה, ויש לומר בזה על פי מה שכתב הייטב פנים (מאמר קדישין אות 10) לפרש המשנה (סוכה נא.) אנשי מעשה היו מרקדין באבוקות של אור, על דרך שפירשו הצדיקים (ראה אהבת שלום ויצא ד"ה שם הגדולה, ושם ריש פ' תזריע) ירננו על משכבותם בשביל לתקן משכבותם, וזהו באבוקות של אור, אב"ק ר"ת איות ברית קודש עיי"ש באורך. ועוד כתב (שם אות ט) על מאמרם ז"ל (סוכה נא): ירדו לעזרת נשים ומתקנין שם תיקון גדול, שירדו לעזרת נשים לתקן להעביר העין מראות שוא ולהנצל מהרהורים רעים עיי"ש. ובדרך זה כתב גם הבני יששכר (תשרי מאמר י אות ל): 'באו לעזרת נשים ומתקנין שם תיקון גדול, להיות שמחה זו תיקון לשמחה והוללות שחלפו ועברו על האדם כל ימות השנה בשמחה שאינה של מצוה, ובפרט על עוון הזנות שבאה על ידי זנות הלב' עכת"ד. היוצא מדבריהם שכל הרקודין והשמחה שעשו שם היה תיקון לחטא הנ"ל והנה תיבת 'רקודו בגימטריא קרי', ולפי הנ"ל אפשר לומר ברמז כי על ידי הריקוד והזיעה יכול לתקן חטא זה".

וראה עוד בליקו"מ (ח"ב תורה 1): "על ידי זיעה טובה, כשמזיעין על ידי דבר שבקדושה, על ידי זה נעשה שמחה, בחינת 'ושמחת בחגך' (דברים טז יד), בחינת

ז. בשמחת תורה הוא שמיני עצרת, אומרים^{יג} מזמור 'הושיעה ה' (מסליס יג)^פ, לבקש רחמים על ביטול הקליפה וכו', ואומרים (סס), 'יכרת י"י כל שפתי חלקות', בסוד הערכה דומה לשפתים ובו כיום תרבה שמחה של תורה (פרי עץ חיים שער מקלאי קודש פ"ד).

ח. ליל שמחת תורה אסור בת"ה^{יא} (שער הכוונות מחילת לרושי חג הסוכות).

פרק ב תפילת גשם

א. מצאתי כתוב בקונטרס ממה ששמעתי ממורי הוא זה: כי ביום זה [שמיני עצרת הנקרא שמחת תורה] וכו' יש חמש גבורות חדשות, לא כאותן גבורות דהושענא רבא, ואלו הגבורות הם יותר מבוסמות וממותקות (שער הכוונות לרושי חג הסוכות לרוש ט). ולכן מזכירין את הגשמים בתפלת מוסף ביום זה, ואומרים משיב הרוח ומוריד הגשם, כי הגבורות הם נקראים גבורות גשמים (סס).

ב. שבעת ימי החג נגד שבעים שרים [של אומות העולם] וכו', וכן ניסוך המים כנגדם. ולפי שהם [-אומות העולם] נמשלו למים^{כב}, לכן אין

בדרך ארי

שמחה של יום טוב וכו', וזה אותיות זיע"ה ראשי תיבות ז'ה היום ע'שה י"י (תהלים קיח יד), [וכתיב בתריה נגילה ונשמחה בר']^{כג}, היינו בחינת שמחה של יום טוב".

נמ. יש האומרים קודם קדיש של ברכו, ויש שנהגו לאמרו קודם עלינו לשבח.

ס. המתחיל למנצח על השמינית, ורומז לשם החג הנקרא שמיני עצרת.

סא. מלבד אם הוא ל"ט.

סב. ראה במדרש אגדה (פ' נח ח יא): "ישראל עתידים לשוב מן הגלות לארצם

אנו שואלין המים עד שיעברו שבעת ימי החג, שלא יתנו לנו המים בעודם שולטים, ש[לא] יהא המים הזדונים (ספר הלכות יחזקאל לת, לקוטי מריה פ' שמוס ד"ה ענין גוג, פרי עץ חיים שער הלולב פ"ה).

ג. וכבר אמרו רבותינו ז"ל טעם אחר (סוכה כח:): שהגשמים בחג אין סימן טוב, וכמו שאמרו (סע), משל לעבד שבא למוזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו. והרי אנחנו העבדים, ואין מוזגין כוס, אלא על ניסוך המים נאמר (סע).

פרק כא הקפות שניות

א. ראיתי למורי ז"ל נזהר מאוד בדבר זה להקיף אחר הספר תורה או לפניו או לאחוריו ולרקד ולשורר לפניו בכל יכלתו [גם] בליל מוצאי יום טוב אחר תפלת ערבית. והיה מקפיד מאד לעשות אז שבע הקפות שלימות, וזולת ההקפות שלימות של יום שמחת תורה וכו' (שער הכונות תמילת דרושי מג הסוכות).

בדרך ארי

מפני עול הגוים שנמשלו למים, שנאמר (ישעיה יז יב) 'הוי המון עמים רבים כהמות ימים ייהמיון'.

סג. כבר הובאו לעיל (פרק שמחת תורה אות ד הערה נה) דברי קדשו של המהר"א פיריה בספרו 'תולדות אהרן ומשה' (תשובה לד), שמשמע מדבריו שעל אף דמיון הלשונות בין 'שער הכונות' כאן, ל'פרי עץ חיים' שהובא לעיל (פרק שמחת תורה אות ד), מוכח שבודאי כן נהג האר"י הקדוש הן בליל שמחת תורה והן במוצאי שמחת תורה, וכל אחד מהספרים מדבר מזמן אחר, ועל פי דרכו נהג גם רבינו הרש"ש (עיי"ש).

ב. גם ראיתיו בליל מוצאי יום טוב שהלך לבית הכנסת אחד והקיף שבע הקפות והלך לדרכו, ומצא בית הכנסת אחרת שנתאחרו בהקפות, וחזר להקיף עמהם (סז).

ג. ראיתי להרב החסיד המקובל המופלא מהר"ש שרעבי זלה"ה שהיה מקיף הספר תורה בקהל שלו וכו', בליל מוצאי יום טוב, והיה אומר שיש רזין עילאין בזה (לדוד אמט להסיד"א סוף סי' כו).

פרק כב אסרו חג

א. ביום שלאחר יום טוב עושים אסרו חג, שהוא בחינת המשכת אור קדושת יום טוב ממקום העליון אל מקום התחתון שירד בו עתה (שער הכוונות לרושי אסרו חג לרוש א).

ב. יום אסרו חג, יש בו קצת משמחת החג (שער הכוונות לרושי חג הסוכות לרוש ט).

ג. פירוש 'אסרו חג' כלומר איסורו והתקשרותו של הייחוד הנעשה בשמיני חג עצרת (שער הכוונות לרושי חג הסוכות לרוש ט).

ד. מזה שאמר הכתוב (פסלים קי"ז) 'ויאר לנו, אסרו חג', אנו מתפללין שימשיך הארת החג לנו, וזהו 'ויאר לנו'. וביאר כי ענין ההארה הזו שאנו רוצים להמשיך הוא לפי שעתה הוא יום 'אסרו חג' אשר פירושה הוא מלשון עשו איסור^כ לחג וקשר (שער הכוונות לרושי אסרו חג לרוש ז). פירוש

בדרך אדי

סד. מלשון קשירה כמו "ויאסור את רכבו" (שמות יד ו).

מנהגי זרמזי הארזיז"ל לזמן שמחתנו | פרק כב

מה

אסרו וקשרו את הארת החג הוא יום טוב, שלא תסתלק קדושת החג לגמרי (פרי עץ חיים שער מקרא קודש פ"ו). אמנם, נתקשר בקדושת החג כדי שתשאיר לנו קצת הארה מן החג ביום זה של אסרו חג (שער הכוונות דרושי אסרו חג דרוש ג).

ה. אסרו חג בארץ ישראל, לא כן בכבל שיום טוב שני של גלויות תמורתו (מאה קשיטה להרמ"ע מפאנו סי' יד), ואינו אלא אסרו חג לבני ארץ ישראל, ויום טוב שני לבני גולה, אשר אין להם אסרו חג כלל בשום אחד ממועדי ה' אחרי יום טוב שני של גלויות (מעין גניס להרמ"ע מפאנו ח"ג סדר ספירת העומר). וביום השלישי^ה וכו', הוא חול גמור (שער הכוונות דרושי חג הסוכות דרוש ט).

בדרך אדי

סה. לאחר אסרו חג בארץ ישראל, ויום טוב שני של גלויות בחו"ל.

דרושי ורמזי החג

שבעים פרי החג, תשעים ושמונה הכבשים, וניסוך המים, באים לשבר האומות

ששמעתי ממורי ז"ל... סוד מה שכתב בזהר בפרשת פינחס (דנעט) על שבעים פרי החג, הנקרים כנגד שבעים שרים העליונים. גם היו [נקרבים] צ"ח כבשים, כנגד צ"ח קללות שבמשנה תורה, שהם נמשכים לישראל מן השרים הנזכרים. וזהו סוד הפסוק (מהלס קיט קסא) 'שרים רדפוני חנם' שבעים שרי אומות העולם, רדפוני להכותי בצ"ח קללות שבמשנה תורה, שהם בגימטריא חנ"ם (שער הפסוקים מהלס קיט).

והנה הפרים שהיו ישראל מקריבים בימי החג, היה כנגדם, בסוד 'אם רעב שונאך האכילהו לחם' (כן אמר צוהר פינחס עט). וניסוך המים, היה גם כן להכניעם. והנה מים רמוזים [בפרשת פינחס בקרבנות החג] בשינוי הכתובים של 'ונסכיהם' (דנ"ס כט יח), 'ונסכיה' (שס לא) ו'כמשפטם' (שס לג) ^כ, והם [גרמזו בתורה בימים] ב' ו' ז' [-שני שישי ושביעי של חג], וסימנך 'בו"ז יבוזו לו"ז.

בדרך ארזי

סו. כן הוא בזהר שם, ובגמרא (שבת קג:): "תניא רבי יהודה בן בתירה אומר; נאמר בשני ונסכיהם, בששי ונסכיה, בשביעי כמשפטם, הרי מ"ם יו"ד מ"ם מים, מכאן רמז לניסוך מים מן התורה". כי בכל יום כתיב "ונסכה" ו"כמשפט", ובשלושה ימים הללו שינה הכתוב לרמז לניסוך המים.

סו. זה לשון הכתוב בשיר השירים (ח ז): "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה, ונהרות לא ישטפוה, אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו". וזה לשון הזהר הקדוש בפ' פינחס: "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה, אלץ

ובניסוך המים היו הם [השבעים שרים] חשובים כחרש הנשבר שאין בו ממש, ו[לכן] חר"ש הוי [גרמז] כנגד שאר הימים, ח'מישי ר'ביעי ש'לישי, כנוצר בזהר פרשת פינחס (סז). ולכן גרמז כאן בפסוק הזה ש'רים ר'דפוני ח'נ'ם, ראשי תיבות חר"ש, וסופי תיבות מו"ם, לומר שעל ידי ניסוך המים היו נחשבים לנבלי חרש (ספר הליקוטים מהל"ס קיט).

ארבעת המינים רומזים אל הקדוש ברוך הוא

"וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרֵי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וְעֵנָף עֵץ עֵבֶת וְעֵרְבֵי נַחַל" (ויקרא כג מ). לפי שהימים הללו נגד שבעים שרים כדאמרו, צייתה התורה ליקח לחלקנו 'פרי עץ הדר', זה הקדוש ברוך הוא^{סח} שהוא דר עמנו תמיד לעולם ועד, כי השרים מתבטלים והולכים, כשנפלה בכל נפל שרה ונתבטל^{סח}, וכן כל השאר, אבל הוא

בדרך אר"י

אינון מים די מנסכי ישראל בחדוה וברחימו דקודשא בריך הוא [אלו המים שמשנסכים ישראל בשמחה ובאהבה לקדוש ברוך הוא], דכתיב (ישעיה יב ג); ושאבתם מים בששון^{סח}.

סח. ראה במדרש על פסוק זה (ויק"ר ל ט): "'פרי עץ הדר' זה הקדוש ברוך הוא שכתוב בו (תהלים קד א); 'הוד והדר לבשת'. 'כפות תמרים', זה הקדוש ברוך הוא שכתוב בו (שם צב יג); 'צדיק כתמר יפרח'. 'וענף עץ עבות', זה הקדוש ברוך הוא דכתיב (זכריה א ח); 'והוא עומד בין ההדסים'. 'וערבי נחל', זה הקדוש ברוך הוא דכתיב ביה (תהלים סח ח); 'סולו לרוכב בערבות ביה שמו'.

סט. נלענ"ד שהוא על משקל דברי הפסוק (ישעיהו כא ט): "ויען ויאמר, נפלה נפלה בכל, וכל פסילי אלהיה שיבר לארץ". וראה במדרש (שמו"ר כא ה): "שאיין הקדוש ברוך הוא מפיל אומה עד שהוא מפיל שָׁרָן תחלה. וכן אתה מוצא בנבוכדנצר, שהפיל הקדוש ברוך הוא לשרו תחלה, שנאמר (דניאל ד כח) 'עוד מִלְתָּא בְּפִים מְלָפָא קָל מִן שְׁמַיָּא נְפִל', אמר רבי יהושע בן אבין; שרו של נבוכדנצר

יתברך שמו קיים לעולם ולעולמי עולמים, ולכן אמר את זה תקחו לכם. וכן 'כפת' זה הקדוש ברוך הוא שהוא יחיד ומיוחד, וכמו שאין בו ענפים רבים כשאר אילנות אלא ענף אחד בלבד, וכן השרים הם הענפים רבים, והוא יתברך שמו הוא אחד. 'וענף עץ עבות' זה הקדוש ברוך הוא, שהוא כולל [חסד^ע] דין ורחמים, כמו ההדס המשולש שהוא נגד הג' אבות אברהם חסד לבדו, יצחק גבורה לבד, יעקב דין ורחמים, וזה לא ימצא בעולם מי שיהא בו ג' הפכים ברגע [אחד^{עא}], אלא אלהינו יתברך. 'וערבי נחל' זה הקדוש ברוך הוא, שאינו נגדל אלא על המים, כן אלהינו הוא יתברך שמו משתעשע עם התורה שנמשלה למים, כענין (ישעיהו נה ב) 'כל צמא לכו למים'^{עב} (לקוטי תורה פרשת שמות, ספר הלקוטים יחזקאל לט, ממזכרת הקודש שער יציאת מצרים).

עין הדעת היה אתרוג

"אֵל תְּבוּאֵי רִגְלֵי נְאֻוֹה וְיַד רְשָׁעִים אֶל תִּגְדְּנֵי" (תהלים לו יב). א"ל ת'בוואני ר'גל ג'אוה ו'יד, ראשי תיבות אתרוג. לרמוז, שאותו העץ שאכל ממנו אדם הראשון, אתרוג היה (צ"ר טו ז). ואמרו רבותינו ז"ל (כ"ה אל"ר"ג פ"א מ"א, פקדי דר"א פ"ג, זוהר השממות צלאשית כ"ג:), כי כשדחף נחש את חוה

בדרך ארי

קל שמו, והפילו הקדוש ברוך הוא. אף שרו של פרעה מצרים שמו, והיה פורח לרדוף אחריהם, כיון שהשקיע הקדוש ברוך הוא את המצרים בים, לא שקע תחלה אלא שרן שנאמר (שמות יד כז); 'וינער ה' את מצרים בתוך הים' זה שרן של מצרים ואחר כך (תהלים קלו טו) 'ונער פרעה וחילו'."

ע. זה הלשון במחברת הקודש שם, ונראה יותר מדויק.

עא. לשון המחברת הקודש.

עב. שמפסוק זה דרשו ז"ל בגמרא (ב"ק יז): "אין מים אלא תורה".

על האילן, צעק האילן ואמר פסוק זה... וזהו גאות עשיו... ועל כן נאמר לו (ענינה א ד); 'אם תגביה כנשר וגו' משם אורידך' וכו'. וזהו גם כן [ביאור הכתוב] (תהלים לו יג) 'שם נפלו כל פועלי און', [שנתקלל הנחש] 'על גחונך תלך' (בראשית ג יד). [ולא זו בלבד אלא ש] דוחו ולא יוכלו קום' (תהלים סו), לכולם יש רפואה לעתיד לבוא, ולאותו רשע אין לו רפואה כלל, כמו שאמרו חכמינו ז"ל (ב"ר כ ה): לכל יש רפואה לעתיד לבוא, חוץ מנחש וגבעוני.

עוד, אל ת'בואני ר'גל ג'אוה ו'יד ר'שעים אל ת'נידני, ראשי תיבות אתרוג'. דאתא לרמזו למה שאמרו חכמינו ז"ל (ב"ר טו ז) שעץ הדעת טוב ורע היה אתרוג. והם ז"ל"ה דרשוהו ממילת 'וכי תאוה', תרגם אנקלוס ומרגג, הוא מלשון אתרוג. ועכשיו מובן טוב באומרו 'אל תבואני' בו, כי זה הפסוק דרשוהו ז"ל (אדר"ג פ"א מ"א, פרקי דר"ס פ"ג, וזהו השמטות

בדרך ארי

עג. זה לשון הפסוקים שם (א א-ד): "כה אמר ה' אלהים לאדום... הנה קטן נתתיך בגוים בזוי אתה מאד. זדון לבך השיאך... אמר בלבו מי יורדני ארץ. אם תגביה כנשר, ואם בין כוכבים שים קנך משם אורידך נאם ה'".

עד. יתכן שנתכון לרמזו כי כשם שא'ל ת'בואני ר'גל ג'אוה ו'יד, הן ראשי תיבות אתרוג'. כך גם ג'אוה ו'יד ר'שעים אל ת'נידני' הן אותן ראשי תיבות.

עה. זה לשון הרמב"ן (ויקרא כג מ) בביאור הפסוק 'פרי עץ הדר': "והנכון בעיני כי האילן הנקרא בלשון ארמית אתרוג, נקרא שמו בלשון הקודש הדר, כי פירוש אתרוג חמדה, כדמתרגמינן (בראשית ב ט) 'נחמד למראה', דמרגג למיחזיו. לא תחמוד (דברים ה יח), לא תרוג. ואמרינן מכל שפר ארג נכסין, ולשון חמדה והדר שוים בטעם. ונקרא העץ והפרי בשם אחד, כי כן המנהג ברוב הפירות תאנה אגוז רמון זית וזולתם, וכן זה שם העץ והפרי שניהם בארמית אתרוג, ובלשון הקודש הדר. וברבינו בחיי (בראשית ג ו) בביאור הכתוב 'ותרא האשה כי טוב העץ למאכל: ועל דרך הקבלה; אתרוג היה, והוא נרמז בכתוב שנאמר 'נחמד העץ להשכיל', ותרגום אונקלוס, 'מרגג', כי הוא פרי נחמד ומהודר, וטבעו חם ומושל על השכל, וכן תרגום 'הדר' אתרוגין.

נראים רס"ג:) על הנחש כשבא לפתות את חוה, כי אמר עין החיים י'יד רשעים אל תנידני'ש, כי שם בעץ הדעת שם 'נפלו פועלי און דוחו ולא יכלו קום', כי נתקצצו רגליו של הנחש, והבן (ספר הליקוטס מהלים לו).

אות ח' בכתב אשורית רומזת לחג הסוכות ושמיני עצרת

אות ח - הלכה מרווחת בישראל כמו רבינו תם ז"ל (תוספות מנחות כט: ד"ה דמטריה) שתמונתה ב' זיינין זז, ויתכן שאפילו לרש"י ז"ל שתמונתה ב' זיינין דבוקים כזה ח... רומז בשני הזיינין לשבעה ימי חג הסוכות אשר הושיבם בשבעה ענני כבוד, כמו שאמר הכתוב (ויקרא כג מג) 'כי בסוכות הושבתי את בני ישראל' וגו' וגוף אות הח', הוא רומז אל שמיני עצרת (לקוטי הש"ס סדר האלפ"א צ"ט"א על דרך הסוד).

חג הסוכות רומז לשכר הצפון לעולם הבא

אך בחמשה עשר יום לתחדש השביעי, באספקם את תבואת הארץ תחגו את חג ה' שבועת ימים, פיום הראשון שבתון ופיום השמיני

בדרך ארי

עו. זה לשון האבות דרבי נתן: "מה עשה הנחש הרשע, באותה שעה עמד ונגע באילן בידיו וברגליו והרתיעו עד שנשרו פירותיו לארץ. ויש אומרים לא נגע בו כל עיקר, אלא כיון שראהו אותו אילן היה צווח עליו ואמר לו רשע רשע אל תיגע בי שנאמר 'אל תבואני רגל גאווה ויד רשעים אל תנידני'". ובפרקי דרבי אליעזר: "והנחש שהולך ונגע באילן, והאילן צווח ואמר רשע אל תגע בי, שנאמר 'אל תבואני רגל גאווה ויד רשעים אל תנידני'". ובזוהר: [חזוה] "הוסיפה שני דברים, אמרה 'מפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלהים לא תאכלו', ולא נאמר לה אלא מעץ הדעת, ואמרה 'לא תגעו פן תמותון'. מה עשה סמא"ל הרשע, הלך ונגע באילן והיה האילן צווח ואומר 'אל תבואני רגל גאווה ויד רשעים אל תנידני' אל תגע ביי".

שבתון. ולקחתם לכם ביום הראשון... בפסח תשבּו שבַעַת יָמִים, כָּל
הָאֶרֶץ בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּפֶּסַח. לְמַעַן יֵדְעוּ דַרְתֵּיכֶם כִּי בַּפֶּסַח הוֹשַׁבְתִּי
אֶת פְּנֵי יִשְׂרָאֵל פְּהוֹצִיאי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם... (ויקרא כג לט-מג): [ירמוז
ל]חג הסוכות, שהוא אחר המות, והם החופות שעושים לנשמה בגן עדן.
וזה סוד 'באספכם את תבואת הארץ', דהיינו התורה והמצוות אשר
סיגל בעודו בעולם הזה, או 'תחוננו את חג ה' שמה בגן עדן שבעה
ימים הראשונים, כי הצדיקים אף באותן ז' הימים הראשונים יש להם
שמחה. וזה שאמר; 'ביום הראשון', דהיינו יום המיתה עצמו, מיד 'שבתון'
וכו'. ואז 'ולקחתם לכם', תקחו משלכם, כי קודם שבאה הנשמה לעולם
הזה לא היתה אוכלת משלה אלא משלחן אביה, אבל אחר בואה לעולם
הזה, וסיגלה מצוות ומעשים טובים, אז תאכל 'משלכם' ע'. 'ביום הראשון'
מיד תאכלו שברו שם... והזכיר שלוש סוכות, כנגד שלוש חופות שיש
להם בגן עדן; אחד לנשמה, אחד לרוח, ואחד לנפש (ספר הליקוטים פ' שמות,
לקוטי תורה פ' שמות, ממצבת הקודש שער יציאת מצרים).

האומות יתבטלו ויעברו לצד הקדושה בחג הסוכות לעתיד לבוא

בהפמרת יום טוב ראשון של סוכות (זכריה יד טז-כא): "וְהָיָה כָּל
הַגּוֹתֵר מִכָּל הַגּוֹיִם הַבָּאִים עַל יְרוּשָׁלַם, וְעָלוּ מִדֵּי שָׁנָה שָׁנָה בְּשָׁנָה
לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְמִלְכָּהּ ה' צְבָאוֹת וְלַחַג אֶת חַג הַסֻּכּוֹת. וְהָיָה אֲשֶׁר לֹא יַעֲלֶה
מֵאֵת מְשַׁפְּחוֹת הָאֶרֶץ אֶל יְרוּשָׁלַם לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְמִלְכָּהּ ה' צְבָאוֹת, וְלֹא
עֲלִיהֶם יְהִי הַגִּזְשָׁם. וְאִם מְשַׁפְּחַת מִצְרַיִם לֹא תַעֲלֶה וְלֹא כָּאֵה, וְלֹא

בדרך ארזי

עו. כן דרשו ז"ל (פסחים לה.): "ולקחתם לכם, לכם משלכם יהא."

עליהם תהיה המנגפה אשר יגף ה' את הגוים אשר לא יעלו לחג את חג הספות. ואת תהיה תפאת מצרים ותפאת כל הגוים אשר לא יעלו לחג את חג הספות. ביום ההוא יהיה על מצלות תפוס קדש לה' והיה הסירות בבית ה' במזרקים לפני המזבח. והיה כל סיר בירושלם וביתודה קדש לה' צבאות, וכמו כל הזבחים ולקחו מהם ובשלו בהם, ולא יהיה כנעני עוד בבית ה' צבאות ביום ההוא". תערובת הע' שרים של עממון, כבר כילה אותם והפרידם ממנו מבין ישראל... וכל זה הריב יהיה עם סמא"ל שר אדום, שהוא שר כל הע' שרים, ובנפול סמא"ל יפלו כולם יחד... השבעים אומות לאפס ותוהו יחשבו, וישראל עושה חיל' (במדבר כד יח), והם רעה תבא אליהם נאם ה'" (ירמיהו ב ג) ע"י. ויעקב קיים הפסוק שאמר (משלי כה כא) 'אם רעב שונאך האכילהו לחם', 'ואם צמא' (סג) העולה סמא"ל, 'כי עיפה נפשו להורגים' ע"י, לכן 'השקוהו מים' (משלי סג), רמז לח"ץ שהם מכותם, ושבעים פרים בחג [אנו מאכילים את השבעים אומות, כשם שהאכיל יעקב את עשיו] כ"י, ולמה, 'כי גחלים אתה חותה על ראשו' (סג), ליבש מקורו ומעיינו מניצוצות הקדושה שבראשו, וישאר עץ יבש, ובוה י שלימונו לך, כל מה שהיית

בדרך ארז

עח. ובתחילת הפסוק כתיב שם: "כל אוכליו יאשמו", הרומז לעשיו שאכל מלחמו ונזידו של יעקב, כמבואר להלן.

עט. על משקל הפסוק (ירמיהו ד לא): "עיפה נפשי להורגים" שדרשו אותו חז"ל (ב"ב טז): על עשיו ששב עיף מן השדה כיון שהרג את נמרוד.

פ. נראה לענ"ד שהשתמש ברמיזה למאמר הכתוב (מלכים א' כב כז): "והאכילהו לחם לחץ ומים לחץ עד באי בשלום". וזה ירמוז ל-ח"ץ, היינו צ"ח קללות שבמשנה תורה, שהן מכותם של השבעים אומות, כמובא לעיל בדרוש סוד שבעים פרי החג.

פא. כן מבואר באריכות בתחילת המאמר עיי"ש.

חסר, והוא [עשיו ושבעים אומות] היה [לן] בקדושה, תקחנו מידו, ותהיה אתה שלם בכל^{פב}...

וכן עתיד בעזרת ה' להיות באחרית הימים, אז יבנה ה' בית, ויעשה חג הסוכות, אחר ש'יעקב יבוא שלם' (נלאשית לג יח), אז 'ויבן לו בית' (שם יז), שהוא בית המקדש, ו'למקנהו יעשה סוכות' (שם), שהם העמים כאמרם ז"ל (ע"ז ג): 'מצוה קלה יש לו וסוכה שמה', כדי לנסות בה רשעי ארץ^{פג}, ואז 'בל מי שלא יעלה לחוג את חג הסוכות', אם הם מצד הגופים של הרשעים הנשארים בעפר יסודם, ותשובה היא על 'כי לא עליהם יהיה הגשם', שהוא על שמחיה בו את המתים, אם כן איך יעלו לחוג את חג הסוכות'.

וגם כן הסיבה ש'משפחת מצרים לא תעלה ולא באה', בהיות 'כי לא עליהם יהיה הגשם', בהיותם בגוף קיים, ואם עדיין הם בגופם הנקרא מצרים, אלו דודאי לא תהיה נקמתם על ידי הטל והגשם היוורד להחיותם, אבל ישארו לעץ יבש, בלי ניצוצות קדושה כלל, כי אפילו הניצוצות דקדושה שהיתה על 'מצלות הסוס' - סמא"ל סוס ורוכבו יחזור לקדושה... והם המצולות ים ונקרא צלמות^{פד}, שהם סמא"ל ונוקביה, 'צל' רוכב על ה'מות', נוקבא דיליה, והכל יחזור לקדושה, וזה שנאמר 'קדש לה'^{פה}.

בדרך ארי

פב. על משקל הכתוב (בראשית לג יח): "ויבא יעקב שלם". וקדם לו הכתוב (שם יז): "ויעקב נסע ספְתָהּ, ויבן לו בית ולמקנהו עשה סֶכֶת, על כן קרא שם המקום סְפֹתָהּ". ובזוהר הקדוש (וישלה קעב): דרש שהפסוקים הללו רמוזים בפסוק (תהלים עו ג): "וַיְהִי בְשָׁלֹם סֶפֶן וּמַעֲוֹנָתוֹ בְּצִיּוֹן". ויתבאר הענין בהמשך הדרוש.

פג. זה לשון הגמרא שם: "מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, לכו ועשו אותה... מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו, והקדוש ברוך הוא מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז, וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא, שנאמר (תהלים ב ג): 'ענתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו'".

פד. אותיות מצלות.

פה. וכן ביארו חז"ל בגמרא (פסחים ג): "רבי אלעזר כל מצילות שתולין לסוס

ובל מה שיש בקליפות החיצונים, הנקרא 'סירות ומזרקים', יהיו קדש. וזהו 'וכל סי"ר' העולה בגימטריא 'רע', והיתה דבוקה בקדושה שהיא 'ירושלם ויהודה', 'יהיה הכל קדש', כי 'לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדש' (ישעיה יא ט), כי יתבטל צד הרע והקליפה... ואפילו כל צד הרע ישוב להיותו טוב, ואז יתבטל היצר הרע מן העולם, 'כי לא יהיה כנעני עוד בבית ה', שהיצר הרע נקרא 'כנען בידו מאזני מרמה, לעשוק הקדושה אהב' (סוטה יב ט)...

וזה שכתוב 'ולקחו מהם', מצד אלו הקליפות שחזרו לקדושה, 'ובישלו בהם באלו הסירות והמזרקים' הנוכרים, יוכלו לבשל בהם בלי תערובת רע הם ושלום, כמו עד עתה, והסיבה היא; 'כי לא יהיה כנעני בבית ה' עוד', שהוא היצר הרע, ואין שטן אין פגע רע, אמן כן יהי רצון (ספר הליקוטס פ' תולדות).

הלל הזקן עלה לרגל בזקנותו לחזק את ישראל שיעלו גם הם תניא, אמרו עליו על הלל הזקן כשהיה שמח בשמחת בית השואבה אמר בן: אם אני כאן, הכל כאן. ואם איני כאן, מי כאן. הוא היה אומר בן: למקום שאני אהב, שם רגלי מוליכות אותי (סוכה ג). כי הלל זקן היה מאד, ולכן הזכיר אותו שמה בגמרא בלשון זקנה, וזקן שאינו יכול לעלות ברגליו פטור ממצות ראייה, ולזה אמר הלל; 'אני כאן' אף שאני זקן מאד ואני פטור מן הראייה, אף על פי כן אני מצער עצמי כדי שיבואו כל ישראל, וישאו קל וחומר ממני, ויאמרו; ומה הלל הזקן

בדרך אדי

בין עיניו יהיה קודש לה'. ורבי יוחנן אמר: כל ביזה שבוזזין ישראל עד שעה שהסוס רץ ומציל, יהיה קודש לה'... היינו דכתיב 'זהיה הסירות בבית ה' כמזרקים לפני המזבח'."

שהוא פטור ממצוה זו, [עם כל זה¹⁵] מצער עצמו ועולה, מכל שכן מי שיוכל לעלות. וזה שאמר: 'הכל כאן. ואם אין אני כאן' ילפי מקלקלתא¹⁶, וילמדו ממני ולא יאמרו שאני פטור, אלא שאין מצוה בעלייה ולא ילמדו משאר החכמים העולים, דלא ילפי מתקנתא. וכי תימא, האיך אני יכול לעלות אחר שאני זקן בן ק"ך שנת, לזה אמר 'למקום שאני רוצה, רגלי מוליכות אותי', שהם מורגלים לעשות רצון קוניהם, כענין 'וישא יעקב רגליו' (בראשית כט א), ברצונו הטוב נעשה קל ללכת (ספר הליקוטי פ' שמוט, לקוטי תורה פ' שמוט, מחברת הקודש שער יציאת מצרים).

בדרך ארי

פו. לשון מחברת הקודש.

פו. לשוננו וביאורו של רבינו מקורו טהור בירושלמי (מו"ק פ"ב ה"ב): "רבי שמעון בי רבי ינאי קטף כרמיה במועדא. חמוניה כל עמא, וקטפון בתריה. בשתא חוריתאי, שבקיה ויבש. ילפון מקלקלתא, ומתקנתא לא ילפון". ופירש ב'פני משה' שם: "עובדא דרבי שמעון ברבי בצר כרמו במועד, לפי שלא הגיע זמנו לבצור עד תוך המועד, וראו כל העם ובצרו אחריו כרמיהן במועד, ואפילו כשהגיע זמנו לבצור קודם המועד. ולשנה אחרת הניח רבי שמעון ברבי כרמו ולא בצרו ונעשה יבש, כדי שלא ילמדו אחרים ממנו לעשות עוד כן. כיון ד'ילפון מקלקלתא, ומתקנתא לא ילפון', כלומר, הקלקול למדו ממנו עשו אשתקד. אבל התיקון להעמיד עצמו שלא לעשות עוד כן, לא למדו ממנו".

וב'קרבן העדה' ביאר: "בני אדם קרובין ללמוד מן הדברים המקולקלין יותר מן הדברים מתוקנים, ולכך יש לאדם חשוב ליזהר במעשיו מאוד".

מנהגי ק"ק בית-אל יכב"ץ לזמן שמחתנו

ורובם ככולם על פי מה שהנהיג רבינו הרש"ש זיע"א
 נלקטו מהקדמת ספר 'דברי שלום'
 להגה"ק רבי רפאל אברהם שלום מזרחי דידיע שרעבי זצוקללה"ה
 המכונה הרב דב"ש נכד הרש"ש
 (נכתב על ידי הרב האג"ץ^ב, וזנו הרב השמ"ח^א ורבי יצחק קלאמארז)

א. בימים שבין יום הכיפורים לסוכות, ובסוכות ובאסרו חג, אין אנו מכונים, כי אם בסוכות בנענועים ובברכת הלולב ובברכת ההלל, בימים שיש בהם נטילת לולב, לאפוקי שבת של חול המועד. ובשמיני חג עצרת, אנו מכונים בכתר לבר כידוע ואנו מתחילים מערבית דליל שני שאחר החג [דהיינו מוצאי אסרו חג] (דברי הרב האג"ץ אות ט).

ב. מכבדים היחידים להדליק הנרות [בסוכה] בכל לילה, כל אחד כשמו הראוי לאותה לילה. כגון מי ששמו אברהם, ידליק לילה ראשון, יצחק שנית, וכן על זה הסדר על שמות ז' אושפיוזין קדישין (דברי הרב השמ"ח והמהרי"ק אות סג).

ג. ביום טוב מתחיל מזמור שיר ליום השבת [לאחר ברכת ברוך שאמר] דגם יו"ט נקרא שבת (דברי הרב האג"ץ אות ג).

בדרך ארי

פח. הגה"ק רבי אברהם חיים גאגין זיע"א הראשון לציון, וראש חכמי בית א-ל, שהיה חתנו של הרב דב"ש.

פט. הגה"ק רבי שלום משה חי גאגין זיע"א ראב"ד מקודש ומגיד מישרים לעדת הספרדים בירושלים, וראש חסידי בית-אל, בן בתו של הרב דב"ש.

מנהגי ודמזי האריז"ל לזמן שמחתנו | מנהגי ק"ק בית-אל יבב"ץ לזמן שמחתנו

ד. מתפללים כל ז' ימי חג הסוכות שמונה עשרה בתוך הסוכה, ושם קובעים הלימודים לילה ויום (דגני הרב השמ"ס והמהרי"ק אות פט).

ה. עושים חמש פעמים הנענועים בתוך התפילה בסוכה. אחד סמוך אחר ברכות הלולב, וארבעה פעמים בהלל (שס אות פט).

ו. מקיפים את התיבה בכל יום פעם אחת, היינו אחר נטילת הלולב ואמירת ההלל וגמר הנענועין מוציאין ספר תורה אחד אל התיבה, ומקיפים אותו בכונה ולולביהם בידם, ואומרים התפילות בכל יום ככתוב בסידור, ואומרים קדיש תתקבל ואחר כך קוראים בתורה (שס אות ס).

ז. עושים זכר לשמחת בית השואבה בלילות, מליל א' חול המועד עד ליל השביעי ולא עד בכלל. וחויץ מליל שבת קודש, משוררים בפיוטים ושירים ותשבחות. וקנים ואנשי מעשה קמים שניים שניים, ומרקדים ואבוקות בידיהם, ומאריכין כמו שעה בשמחה ואומרים שיר המעלות וקדיש (שס אות ג).

ח. ביום הושענא רבה אחר ההקפות וקדיש תתקבל עושים חבטה בקרקע. לוקחים כל אחד חמישה בדי ערבה כשרה, והולכים [מן הסוכה אל בית הכנסת], ומכים בהם על רצפת בית הכנסת על העפר חמשה פעמים בהכונה הראויה והתפילה, וחוזרים אל הסוכה וקורין ספר תורה סדר היום (שס אות ג).

ט. יום הושענא רבה אחר עלינו לשבח אומרים כולם קול אחד הלל הגדול, נשמת כל חי עד מהולל בתשבחות בלי הזכרת שם, ואומרים אחר כך: הרי אנחנו מקבלים עלינו בלי נדר קבלה גמורה לומר ההלל הגדול נשמת כל חי ביום הושענא רבה לשנה הבאה בעת ובעונה הזאת אחר תפילת שחרית, ויהי רצון מלפני אלהי השמים שנוכה ונחיה שנים רבות אמון בן יהי רצון (שס אות ד).

י. ביום הושענא רבה לעת ערב מחזירים הספרי תורה שבסוכה להבית הכנסת בשירים ופיוטים (שס אות ד).

יא. בליל שמיני חג עצרת אחר ערבית עושים שמחת תורה, מוציאים ספר תורה היותר נחמד ומניחים בתיבה, ועומד לפניו איש ירא אלקים ואוחז בו. ואחר כך לוקח כל אחד ספר תורה בחיקו, ומקיפים את התיבה אשר בו הספר תורה הנזכר לעיל שבע הקפות. ואחר כל הקפה אומרים שמע ישראל, וה' מלך, ואנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה. ורוב הקהל מקיפים בלא ספרי תורה בחיקם (סז).

יב. וכן עושים ההקפות בשחרית אחר קריאת התורה, וכן במנחה וכן בליל מוצאי החג אחר ערבית (סז).

יג. אין נוהגים להוסיף בעולים לספר תורה יתר על המישה עולים כלל (סז יז).

יד. ביום שמחת תורה אחרי שמסיים החתן תורה קריאתו, אין מפסיקים בשום הפסק, כי אם תכף עולה החתן בראשית העומד שם הכן. ואחרי קריאתו בבראשית אומר קדיש, ואומר השליח ציבור הדרן עלך וכו' והתחינה ארוכה על גומרה של תורה. ואחר כך עולה מפטיר, ואחר כך מקיפין את התיבה כאמור, ומחזירים הספרי תורה למקומם (סז יז).

טז. לאחר שמחזירים הספרי תורה למקומם, אומרים תפילת הגשם כנזכר בסידורים ואומרים אשרי וכו' ואומרים הקדיש שקודם מוסף בניגון והכנעה כמו ראש השנה (סז יז, טז).

טז. אחר ערבית מוצאי החג שמיני עצרת עושים שמחה כשמחת בית השואבה, מרבים בנגונים וריקודים באבוקות בידיהם, ואחר כך מוציאים הספרי תורה ועושים ההקפות כנזכר לעיל (סז טז).

יז. בסוכות ובאסרו חג, אין אנו מכוונים... ואנו מתחילים מערבית דליל שני שאחר החג [דהיינו מוצאי אסרו חג] (דברי הרב האג"ן א"ת ט).

יח. בשנת השמיטה ב... חג הסוכות, נוהגין [בענין הכוונות] ככל סדר שאר השנים מבלי שינוי כלל... ואין אנו מכוונים כי אם בשחרית

מנהגי ודמוזי האריז"ל לזמן שמחתנו | מנהגי ק"ק בית-אל יכב"ץ לזמן שמחתנו

כדרך כל השנים, אך מנחה וערבית אין אנו מכונים כי אם בקריאת שמע דערבית שהוא דאורייתא, ומתחילים משחרית של יום השני שאחר החג [כלומר יום לאחר אסרו חג], לפי פסק מרן מוהרי"ט אלגאזי וצוק"ל (דברי הרב האג"ן אות ד ואוס ט).

תושלב"ע

ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם

לעילוי נשמות

הרה"ח הנכבד איש תם וישד, ידא אלקים סד מדע ואוהב מוסד,
עניו ושפל ברך דגול מרבכה, הדריך את ביתו בדרך ישראל סבא

מו"ה ר' **יצחק ב"ר יהודה ז"ל**

נלב"ע באשמורת הבוקר דל"ג בעומר י"ח באייר תשס"ד

וזוגתו

האשה החשובה והצנועה, עוררה השחר בתפילותיה,

הדריכה בדרך ישרה את צאצאיה,

וקבלה באמונה טהורה והתגברות הנפש את יסודיה.

מדת **רחל ב"ר אריה לייב הכהן ע"ה**

נלב"ע כג באדר ראשון תשע"א

תהי נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצחו ע"י בנם ידידי היקר והאהוב לי כאח

העומד לימיני לעזרני ולסעדי, בכל זמן ועידן תומך ידי.

רבי יהודה מהייב עשירים, בהתמדת תורתו לילה כיום מרבה שיעורים.

משכים ומעריב לבתי כנסיות, וראש לכל דבר שבקדושה ומצוות מעשיות.

במוהר"ר יהודה גוטמאנן שליט"א

אב"י בעיה"ת ברוקלין ניו-יארק יע"א

יהי ה' אלקיו עמו ובכל אשר יפנה יצליח ברו"ג אבי"ד

בן יכבד אב

וענתה השורה הזאת

לכבוד אבי מזרחי ורבי הגה"ח המחבר שליט"א,
שיוזכה עוד רבות בשנים להנחיל תורה לישראל, וירבה גבולו בתלמידים,
ויפוצו מעיינותיו חוצה, וידווח נחת דקדושה ממני ומכל יוצאי חלציו
ותלמידיו, מותך בריות גופא ונהודא מעליא וכט"ס עד ביאגוא"צ בכ"א

ואציב מצבה לעילוי נשמת

רבן ואוהבן של ישראל ציס"ע קדוש יאמר לו
העומד בבחיים חיותו בבית זכו"ל לפעול ישועות לבלל ישראל
ורבים נושעו בזכותו ועל ציון קדשו להפקד בדבר ישועה ורחמים
הוד כ"ק הרה"ק רבי חיים זאנוויל
ב"ר משה זצוקללה"ה מדיבניץ

ולעילוי נשמת

כ"ק הגה"ק רבי אהרן בן כ"ק הגה"ק
רבי אברהם יצחק הכהן קאהן
זצוקללה"ה

אכד"ק דברי אמונה

נרבת בן המחבר האברך החשוב והיקר ברוך המעש והכשרון
כמוהר"ד רפאל בנימין אליעזר זואהל שליט"א
אב"י בעיה"ת מאנסי ניו-יארק יע"א

יהי ה' אלקיו עמו ובכל אשר יפנה יצליח
ברו"ג אב"ד

מזקנים אתבונן

הרי זה בכי יותן לעילוי נשמות

איש תם וישד גדול הנהגה מיגיע כפיו

ה"ה נחום ב"ר יצחק ז"ל

זוילבעד-גינסבורג

יליד סדילקאב

ובסוף ימיו בטשעסטער פנסילבניה

גלב"ע ז' בתמוז ה'תשי"א

זלע"נ

רעייתו האשה חשובה וכתה לשיבה טובה

מרת מינדל ב"ר צבי הערש ע"ה

גלב"ע ב' באלול ה'תשל"ב

תהי נשמתם צרורה בצדודי החיים

הונצחו ע"ו נכדס ידידי ותלמידי היקר והנכבד,

מעודד השחר ללימוד התורה ועבודת קונו, ומסייעני רבות בכל אוננו,
דבוק בלב ונפש בתורת זקני הדגל מחנה אפרים ושאר תלמידי הבעש"ט

זיע"א

במוהר"ר רב גינסבורג שליט"א

אב"י בעיד פאטאמק מערילענד יע"א

בעל מהדורת גינסבורג לספר 'היתה אודה' על פורים

יהי ה' אלקיו עמו ובכל אשר יפנה יצליח

ברו"ג אב"ר